

VAASAN YLIOPISTO

Filosofinen tiedekunta

Kyrill Lempinen

Argumentaatio, retoriset kuviot ja ideologia puheissa

Suomen tasavallan presidenttien puheet murroskausina 1920–1961

Nykysuomen pro gradu -tutkielma

Vaasa 2013

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	3
1 JOHDANTO	5
1.1 Aihe ja tavoitteet	5
1.2 Aineisto	6
1.3 Teoria ja menetelmät	8
1.4 Aikaisempi tutkimus	9
2 POLIITTINEN RETORIikka	11
2.1 Presidenttien retoriikka	12
2.2 Sotaretoriikka	13
3 TOOREETTINEN VIITEKEHYS	15
3.1 Retoriikan määritelmä ja historia	15
3.2 Perelmanin argumentaatioteoria	17
3.3 Argumentaatio	18
3.3.1 Assosiatiiiviset argumentaatiotekniikat	20
3.3.2 Dissosiatiiiviset argumentaatiotekniikat	22
3.4 Retoriset kuviot	23
3.5 Ideologia	25
4 ANALYYSI SUOMEN PRESIDENTTIEN PUHEISTA	27
4.1 Puheissa esiintyvät argumentaatiotekniikat	27
4.1.1 Kvasiloogiset argumentit	27
4.1.2 Todellisuuden rakenteeseen perustuvat argumentit	33
4.1.3 Todellisuuden rakennetta määrittelevät argumentit	37
4.1.4 Dissosiatiiiviset argumentit	40
4.1.5 Yhteenveto	43
4.2 Retoriset kuviot ja keinot puheissa	43
4.2.1 Troopit	44

4.2.2 Ajatus- ja kielelliset kuviot	47
4.2.3 Argumenttia vahvistavat ja heikentävät ilmaisut	50
4.2.4 Muut retoriset keinot	52
4.2.5 Yhteenveto	55
4.3 Puheiden takana oleva ideologia	55
5 TULOKSET JA PÄÄTELMÄT	58
LÄHTEET	62
LIITE. Tutkimusaineisto	66

VAASAN YLIOPISTO**Filosofinen tiedekunta**

Tekijä:	Kyrill Lempinen
Pro gradu -tutkielma:	Argumentaatio, retoriset kuviot ja ideologia puheissa Suomen tasavallan presidenttien puheet murroskausina 1920–1961
Tutkinto:	Filosofian maisteri
Oppiaine:	Nykysuomi
Valmistumisvuosi:	2013
Työn ohjaaja:	Esa Lehtinen

TIIVISTELMÄ:

Pro gradu -tutkielma keskittyy tarkastelemaan Suomen tasavallan presidenttien retoriikkaa. Tutkittava aineisto koostuu seitsemästä presidentin puheesta, jotka sijoittuvat välille 1920–1961. Tällä aikavälillä Suomessa esiintyi sekä poliittista levottomuutta että sotatoimia. Tutkimuksen tavoitteena onkin selvittää, miten presidentit pyrkivät saavuttamaan poliittiset päämääränsä kriisi- ja sota-aikoina. Tutkielmassa tarkastellaan, mihin presidentit pyrkivät retoriikallaan, ja millä keinoin he pyrkivät vakuuttamaan kansalaisia. Menetelminä käytetään sekä retorista analyysia että Perelmanin uusretorista argumentaatioteoriaa. Tutkimuksessa selvitetään Perelmanin käsitteistöllä, millaisia argumentaation tekniikoita presidenttien puheissa esiintyy. Tutkimuskohteena ovat myös puheissa olevat retoriset kuviot ja ideologia.

Tutkimuksesta käy ilmi, että presidentit käyttävät retoriikkaa hyvin monenlaiseen tehtävään. He pyrkivät muun muassa rakentamaan kansallista identiteettiä ja oikeuttamaan Suomen valtion olemassaoloa muiden valtioiden joukossa. Suomen presidenttien puheissa käytetään monipuolisesti erilaisia argumentaation tekniikoita ja retorisia keinoja. Presidenttien puheet eivät perustu käskemiseen, vaan he pyrkivät perustelemaan kantojaan sekä vakuuttamaan yleisöään. Argumentaatio rakentuu usein arvojen ja ideologian pohjalle. Aineistossa korostuvatkin seuraavat arvot: rohkeus, päättäväisyys, sitkeys ja uhrautuvaisuus. Ideologiaa käytetään puolestaan hyvän ja pahan, meidän ja muiden erottamiseen. Ideologiana on joko kommunismin vastaisuus tai nationalismi, joka ilmenee pääasiassa implisiittisesti.

Aineiston tarkastelu osoittaa, että Suomen tasavallan presidenttien puheet eivät ole ”pelkkää retoriikkaa”. Puheiden tavoitteena on saada kuulijat vakuuttamaan puhujan sanomasta, haluamaan muutosta ja lopulta toimimaan asian puolesta. Presidenttien verbaaliset ilmaukset ovat siis tekoja, joilla on hyvin konkreettisia ja kauaskantoisia seurauksia.

AVAINSANAT: retoriikka, poliittinen retoriikka, argumentaatio, retoriset kuviot, ideologia

1 JOHDANTO

”Puhe on sielujen johdattamista sanojen avulla.” – Platon
(Torkki 2006: 36).

Retoriikka ja poliittinen valta ovat aina liittyneet toisiinsa. Monet historian tuntemista suurista johtajista muistetaan vaikuttavina puhujina (Heikkinen & Hurme 2013: 2). Jonathan Charteris-Black toteaa, että kaikissa poliittisissa järjestelmissä johtajat ovat luottaneet puheidensa voimaan ja ovat näin pyrkineet vakuuttamaan kansalaiset johtamistaidoistaan. Puheen avulla poliittiset johtajat legitimoivat asemansa kansan keskuudessa. Tämän vuoksi retoriikka on hyvin tärkeä valtion johtajalle. (Charteris-Black 2005: 1.)

1.1 Aihe ja tavoitteet

Tutkielmani aiheena on poliittinen retoriikka. Retoriikka on laaja käsite, joten keskityn puheiden retoriikkaan. Tutkimuksessa tarkastelen Suomen tasavallan presidenttien puheita. Tarkasteltavat presidentit puheineen ovat: Ståhlberg, Relander, Svinhufvud, Kallio, Ryti sekä Kekkonen. Poliittisen retoriikan ohella käsittelen siis myös presidenttien retoriikkaa. Valitut puheet sijoittuvat välille 1920–1961, jolloin Suomessa esiintyi sekä poliittista levottomuutta että sotatoimia, joten käsittelen tutkielmassa myös sotaretoriikkaa. Tällä aikavälillä tasavallan presidentti oli vielä merkittävä valtionjohtaja, jonka puheita kuunneltiin herkin korvin. Retoriikalla oli ennen joukkoviestimien aikakautta olennainen tehtävä yhteiskunnassa. Retoriikalla sekä välitettiin kansalaisille tietoa että rakennettiin kansalaisten välistä yhteisöllisyyttä.

Pekka Tuomikoski toteaa, että aina kun isänmaan etu on ollut uhattuna, tasavallan johtohahmo on astunut esiin. Sotavuosina presidenttien puheet ovat olleet täynnä draamatiikkaa, mutta ne ovat samalla yhdistäneet kansakuntaa ja ovat suuntautuneet toiveikkaana tulevaisuuteen. Kekkonen aikana on pyritty taas rauhanomaiseen rinnakkaiseloon

Neuvostoliiton kanssa ja tämä on heijastunut myös presidentin esittämiin puheisiin. (Tuomikoski 2009: 9–10.)

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten Suomen tasavallan presidentit pyrkivät saavuttamaan poliittiset päämääränsä kriisi- ja sota-aikoina. Mihin presidentit pyrkivät retoriikallaan? Millä keinoin Suomen kansaa pyritään vakuuttamaan ja millä lailla näkemään poliittisia kriisejä ja sotatilanteita? Tutkimuksessa selvittelen siis, millaisia argumentointikeinoja ja millaisia retorisia kuvioita presidenttien puheissa esiintyy. Lisäksi tarkastelen puheiden takana olevia ideologioita: millaisia ne ovat ja miten ne puheissa ilmenevät? Millaisia muita retorisia keinoja puheissa käytetään? Seitsemän puhetta antaa osviittaa siitä, millaista retoriikkaa kriisi- ja sota-aikoina on esitetty.

Juhana Torkin mukaan suomalaisilta poliitikoilta puuttuu nykyisin retoriikan tajua. Puheet ovat liian asiakeskeisiä: Ne muistuttavat enemmän esitelmää kuin puhetta. Torkki puhuukin ”suomalaisen puheen rappiosta”. (Torkki 2006: 14–16.) Täten olen päätenyt tarkastelemaan vanhempia puheita uusimpien sijasta. Tällä tutkimuksella pyrinkin osoittamaan, että Suomessa on ollut hyvin rikas ja monipuolinen puhekulttuuri. Olisi hienoa, jos voisin tutkimuksellani osittain vaikuttaa siihen, että Suomessa heräisi jälleen kiinnostus ja arvostus retoriikkaa kohtaan.

1.2 Aineisto

Tutkittavan aineiston olen koonnut teoksista *Suuret puheet jotka muuttivat maailmaa* (2008) ja *Kansalaiset! Suomen presidenttien merkittävimmät puheet 1917–2009* (2009). Tutkimuksen aineisto muodostuu seitsemästä Suomen tasavallan presidentin puheesta: Kaarlo Juho Ståhlbergin Tarton rauhansopimuksen johdosta 16.10.1920, Lauri Kristian Relanderin Puhe talonpoikaismarssiin osallistujille 7.7.1930, Pehr Evind Svinhufvudin Tasavallan presidentin julistus 2.3.1932, Kyösti Kallion Tasavallan presidentin radiopuhe itsenäisyyspäivänä 6.12.1939 ja Tasavallan presidentin radiopuhe talvisodan päätyttyä 13.3.1940, Risto Heikki Rytin Radiopuhe 26.6.1941 sekä Urho Kaleva Kekkonen Noottikriisin tilitys radiossa 26.11.1961. Puheet ovat mielenkiintoista tutkimusaineistoa,

sillä ne paljastavat, millaista retoriikkaa Suomessa on käytetty murroskausina kansalaisten vakuuttamiseksi.

Tutkittavassa aineistossa liikutaan itsenäisen tasavallan syntymisen jälkeisistä tunnelmista Neuvostoliiton ja Suomen välisiin sotiin päätyen lopulta kylmänsodan aikakauden. Suomen tasavallan ensimmäisen presidentin Ståhlbergin puhe 16.10.1920 Tarton rauhansopimuksen johdosta on yksi Suomen historian merkittävimmistä puheista. Tarton rauhansopimuksessa määriteltiin itsenäisen Suomen valtiolliset rajat. Suomesta oli vuonna 1919 tullut tasavalta, kun Mannerheimin johtamat suojeluskuntalaiset eli valkoiset olivat voittaneet kansalaissodan punaisia vastaan, mutta nuori valtio oli ollut silti sopimuksettomassa tilassa. Ääri-isänmaallisille piireille Tarton rauha oli kuitenkin niin sanottu ”häpeärauha”, sillä Suomi joutui luovuttamaan alueita Neuvostoliitolle. Tämä teki lopun monien haaveilemalle Suur-Suomelle. (Tuomikoski 2009: 19, 22; *Suuret puheet jotka muuttivat maailmaa* 2008: 103.)

Vihtori Kosolan johtama talonpoikaismarssi 7.7.1930 Helsingin Senaatintorilla pyrki tukahduttamaan Suomesta kommunismin aatteen. Tilaisuudessa esittämässä puheessaan presidentti Relander antoikin tukensa kommunismia vastustavalle Lapuan liikkeelle ja sen toiminnalle. (Tuomikoski 2009: 32.) Vuonna 1932 suojeluskuntalaiset, jotka olivat taistelleet Suomen itsenäisyyden puolesta, nousivat kapinaan hallitusta vastaan. Lapuan liike vaati hallituksen eroa ja kokosi suojeluskuntalaisia aseineen kokoon. Presidentti Svinhufvudin piti 2.3.1932 radiossa puheen, joka lopetti kapinan ennen kuin se ehti alkaakaan. Liikehdintä tunnetaan nimellä Mäntsälän kapina. (*Suuret puheet jotka muuttivat maailmaa* 2008: 115–116.)

Neuvostoliitto hyökkäsi Suomeen 30.11.1939, ja alkoi talvisota. Presidentti Kallio esitti itsenäisyyspäivänä 6.12.1939 puheen, jonka tarkoituksena oli yhdistää jakautunutta Suomen kansaa ja valaa uskoa kansalaisiin sodan melskeessä. (*Suuret puheet jotka muuttivat maailmaa* 2008: 138.) Kun talvisota päättyi 13.3.1940, presidentti Kallio esiintyi jälleen radiossa. Presidentin tunteikkaassa puheessa käsiteltiin talvisodan aikana muodostunutta käsitettä, talvisodan henkeä. (Emt. 138, 142.) Talvisodan jälkeen presidentiksi valittiin Ryti, joka joutui heti virkansa alussa ratkaisemaan vaikeita sisä- ja ul-

kopoliittisia ongelmia. Rytin presidenttikaudella alkoi jatkosota, jota hän käsittelee radiopuheessaan 26.6.1941. (Tuomikoski 2009: 61.)

Neuvostoliitto lähetti 30.10.1961 Suomelle nootin, jossa ehdotettiin maiden välisten sotilaallisten neuvottelujen aloittamista. Nootti perustui maiden väliseen vuonna 1948 solmittuun ystävyys-, yhteistyö- ja avunantosopimukseen. Presidentti Kekkonen matkusti tämän johdosta Neuvostoliittoon kahdenkeskisiin neuvotteluihin pääsihteeri Nikita Hruštševin kanssa. Matkansa jälkeen Kekkonen piti 26.11.1961 puheen, jossa hän esitti käsityksiään tapahtuneesta ja sen aiheuttamista seurauksista. (*Suuret puheet jotka muuttivat maailmaa* 2008: 195–196.)

Tarkasteltava aineisto koostuu eripituisista presidenttien puheista. Vesa Heikkisen mukaan Suomen presidenttien puheiden pituus on vaihdellut vuosien saatossa. Esimerkiksi Svinhufvudin puheet ovat olleet hyvin lyhyitä, kun taas Ryti on puhunut varsin pitkästi. (Heikkinen 2006: 175.) Myös omassa aineistossani Svinhufvudin puhe on noin sivun mittainen, kun taas Rytilä yli kymmensivuinen. Myös Ståhlbergin ja Relanderin puhe on vain sivun mittainen. Kallionkin kaksi puhetta ovat suhteellisen lyhyitä. Sitä vastoin Kekkonen puhe on verrattavissa pituudellaan Rytin puheeseen. Presidenttien puheet eroavatkin toisistaan sekä ulkoisesti että sisällöllisesti. Tarkasteltava aineisto on kirjoitetussa muodossa, joten tutkin puheita kirjoitettuna kielenä. Tutkimuksen ulkopuolelle jäävät kaikki ei-kielelliset tehokeinot, kuten ilmeet, eleet, äänenpainot ja intonaatio.

1.3 Teoria ja menetelmät

Tutkittavaa aineistoa tarkastelen lähinnä Chaïm Perelmanin (1971, 1996) uusretoriikan eli argumentaatioteorian näkökulmasta. Perelmanin teoriassa argumentaatiotilanteita voidaan analysoida kolmesta eri näkökulmasta. Nämä ovat puhujan ja yleisön välinen suhde, argumentaation esisopimukset sekä erilaiset argumentaation tekniikat. (Summa 1996: 67, 69–70.) Tässä tutkimuksessa keskityn Perelmanin teoriasta argumentaation tekniikoihin. Esisopimukset sekä puhujan ja yleisön välinen suhde jää tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Perelmanin argumentaatioteoriaa esittelen tarkemmin luvussa 3.

Tutkimuksessa lähestymistapa on kvalitatiivinen. Menetelminä käytän sekä retorista analyysia että Perelmanin uusretorista argumentaatioanalyysia. Retorisessa analyysissa ollaan kiinnostuneita kielellisistä prosesseista. Tällöin analysoidaan sitä, miten todellisuuden versioita pyritään saamaan vakuuttaviksi ja kuinka lukijoita tai kuulijoita koetaan saada sitoutumaan niihin. (Jokinen 1999: 126.) Retorisessa analyysissa tarkastelun kohteena ovat sekä teksti että vaikutuskeinot: siinä tarkastellaan argumentin eli perustelun asiasisällön lisäksi myös kielellisiä ilmauksia (Kakkuri-Knuutila 2000: 234). Marja-Liisa Kakkuri-Knuutilan (2000: 238) mukaan ”argumentaatio muodostaa tekstin rungon, jonka ympärille muut tekijät punoutuvat”. Luvussa 4 aloitankin aineiston analysoimisen argumenttien tarkastelulla, jonka jälkeen siirryn tarkastelemaan retorisia kuvioita ja muita retorisia keinoja. Lopuksi tutkin puheiden takana olevaa ideologiaa.

1.4 Aikaisempi tutkimus

Retoriikan tutkimuksen monialaisuus näkyy muun muassa retoriikkaa käsittelevien aikakauslehtien määrässä, joista tärkeimpiä ovat *Quarterly Journal of Speech* ja *Philosophy and Rhetoric*. Retoriikan valtakieli on selvästi englanti. (Palonen & Summa 1996: 7–8; Puro 2006: 9.) Poliittista retoriikkaa on tutkittu erityisesti Yhdysvalloissa. Tutkimus on keskittynyt siellä sekä yhteiskuntatieteelliselle että humanistiselle alalle. Varsinkin Yhdysvaltain presidenttien puheet ovat olleet suosittuja tutkimuskohteita. (Zarefsky 2004: 607.) Tutkimuksissa on yhdistetty usein sekä presidentti- että sotaretoriikkaa. Esimerkiksi Robert L. Ivie (1980) tarkastelee artikkelissaan Yhdysvaltain presidenttien käyttämiä kielikuvia viholliskuvien luomisessa. J. Maggio (2007) selvittelee puolestaan, millaisilla retorisilla keinoilla George W. Bush oikeutti Lähi-idän sotatoimet.

Suomessa on tehty jonkin verran tutkimusta poliittisen retoriikan alalla. Riikka Kuusisto on tutkinut sotaretoriikkaa Perelmanin uusretoriikan käsitteistön avulla. Kuusisto (1998) tarkastelee lisensiaatintyöhön perustuvassa kirjassaan, millaisia argumentaation tekniikoita ja esisopimuksia länsivaltojen suurjohtajat (Yhdysvallat, Iso-Britannia ja Ranska) ovat käyttäneet Persianlahden sodan oikeuttamiseksi ja vastaavasti Bosnian sotatoimien

estämiseksi. Oma tutkimukseni on menetelmällisesti lähellä Kuusiston tutkimusta. Hyödynnän myös Perelmanin käsitteistöä, mutta tutkin Suomen presidenttien puheissa esiintyviä argumentaation tekniikoita ja esisopimuksia. Lisäksi Kuusisto on julkaissut useita artikkeleita, kuten *Komedia on ratkaisu maailmanpolitiikan konflikteihin* (2007). Jaana Parviainen (2009) tarkastelee puolestaan artikkelissaan Suomen poliittisen johtamisen kulttuuria.

Myös presidenttiretoriikkaa on tutkittu Suomessa, mutta tutkimus on keskittynyt lähinnä Suomen tasavallan presidenttien uudenvuodenpuheisiin. Vesa Heikkinen ja Mikko Lounela ovat tehneet korpuslingvististä tutkimusta. Heikkinen (2006) selvittää artikkelissaan, millaisista piirteistä vuosien 1935–2006 uudenvuodenpuheet koostuvat. Heikkinen (2009) tarkastelee myös yhdessä Lounelan kanssa presidenttien *minä*-pronominin käyttöä uudenvuodenpuheissa. Lisäksi Heikkinen (2013) on julkaissut verkkoartikkelin, *Kansalaiset, tasavallan presidentti puhuu*, yhdessä Tuure Hurmeen kanssa. Hurme (2006) käsittelee pro gradu -työssään sitä, miten presidentit ilmentävät ideologiaa ja rakentavat yhtenäistä ryhmää uudenvuodenpuheissa.

Koska Suomessa on tutkittu erityisesti presidenttien uudenvuodenpuheita, olen päätenyt tarkastelemaan muunlaista presidenttien retoriikkaa. Tässä luvussa esittelemiäni tutkimuksia ja artikkeleita sekä muuta kirjallisuutta käsittelem tarkemmin luvussa 2. Olen jaotellut tutkimuskirjallisuuden seuraaviin lukuihin: 2 Poliittinen retoriikka, 2.1 Presidenttien retoriikka ja 2.2 Sotaretoriikka.

2 POLIITTINEN RETORIikka

Retoriikka voidaan käsittää suhteessa politiikkaan sekä tutkimusmetodiksi että tutkimuskohteen näkökulmaksi. Poliitiikka on aina jollain tasolla läsnä retoriikassa. (Palonen 1997: 75.) Max Weber (1985: 28) tulkitsee politiikan joko tavoittelemiseksi tai muutospyrkimykseksi, jota toteutetaan vallan kautta. Perelmanin (1996: 26) mukaan poliittisen puheen taustalla voidaan nähdä antiikin kansankokoukset. Jukka-Pekka Puro (2006: 19) toteaa, että retoriikka vastasi aikansa tarpeisiin, sillä antiikin kulttuurille oli tyypillistä hyvin vilkas poliittinen ja yhteiskunnallinen keskustelu. Antiikissa puheet jaettiin kolmeen eri puhetyyppiin: poliittiseen puheeseen, oikeuspuheeseen ja ylistyspuheeseen. Poliittisella puheella tarkoitettiin neuvovaa, varoittavaa ja suostuttelevaa puhetta. (Perelman 1996: 25–26.)

John Wilson (1990: 19) näkee poliittisen kielen keinona, jolla saavutetaan tietyt poliittiset päämäärät ja saadaan ihmiset uskomaan tiettyihin asioihin. Poliittista retoriikkaa tehostetaan usein käyttämällä erilaisia argumentointikeinoja (Charteris-Black 2005: 5–6). Wilson (1990: 18–19) toteaa, että poliitikot käyttävät sanoja ja lauseita sekä yhteisöllisyyden että erilaisten tunteiden, kuten pelon, vihan tai ilon, luomiseen. Charteris-Blackin (2005: 2–3) mukaan poliittiselle puheelle on tyypillistä runsas metaforien käyttö. Hän katsoo, että metaforat ovat olennainen osa argumentaatiota, sillä niiden avulla yleisöä voidaan sitouttaa kognitiivisin ja emotionaalisin keinoin käsiteltävään aiheeseen (Charteris-Black 2005: 13–14). Wilson (1990: 104) toteaa, että politiikan kielessä metaforia käytetään tunteiden herättämiseen, tiettyjen näkökulmien korostamiseen ja vastustajien naurettavaksi tekemiseen.

Poliittisessa johtamisessa on hyvin tyypillistä pelon politiikka eli uhkakuvien tietoinen hyväksikäyttö. Erityisesti Yhdysvaltain presidentit ovat hyödyntäneet luomiaan uhkakuvia tarkoituksensa saavuttamiseksi. Myös Suomessa on käytetty pelkoa ja pelon ilmapiiriä hyväksi niin poliittisessa kuin taloudellisessa johtamisessa – ja käytetään edelleenkin. Varsinkin Neuvostoliitto on ollut yleisesti käytetty pelote, jota sekä oikeisto että vasemmisto ovat hyödyntäneet. Parviainen korostaa, että karismaattista ja autoritaarista johtajaa etsitään erityisesti silloin, kun eletään epävarmoja aikoja. Parviainen

nimeääkin Kekkonen oman aikansa tyypilliseksi autoritaariseksi johtajaksi. (Parviainen 2009: 207–208.)

Torkin mukaan absoluuttinen johtajuus rakentuu kahdesta askelmasta. Ensimmäiseksi paljastetaan kuulijoille heidän epätoivoinen tilanteensa. Puhuja luo tarpeen paremmasta huomisesta. Kun tämä ensimmäinen askelma on otettu, tarjotaan kuulijoille epätoivoon ratkaisua. Puhuja luo symbolin, jota kuulijat voivat seurata. (Torkki 2006: 170–171.) Heikkinen ja Hurme (2013: 8) toteavat, että Kekkonen onnistui luomaan itsestään kuvan valtiojohtajana, joka tuntee maailman tilanteen ja joka voi johtamistaidoillaan taata rauhan ja turvallisuuden maailmassa.

2.1 Presidenttien retoriikka

Roderick P. Hartin mukaan Yhdysvaltain presidenttien puhe on ainutlaatuista puhetta, jolla on paljon vaikutusvaltaa. Hart huomauttaa, että presidentti ei kuitenkaan toimi yksin, vaan hänen ja hänen puheidensa takana on aina presidentti-instituutio. (Hart 2002: 707.) Myös Maggio (2007: 810) korostaa, että presidentillä ja hänen esittämällään retoriikalla on Yhdysvalloissa suuri symbolinen arvo. Tuomikoski (2009: 12) toteaa, että myös Suomessa presidentti-instituutio on ollut vahva, sillä vasta 2000-luvulla on Suomessa siirrytty eurooppalaistyylliseen pääministerin johtamaan parlamentarismiin. Tasavallan presidentin uudenvuodenpuhe on edelleen yksi keskeisimmistä ja vaikuttavimmista suomalaisista poliittisista puheista. Presidentin vuotuisesta uudenvuodenpuheesta on muodostunut suoranainen instituutio. (Heikkinen & Lounela 2009: 218; Heikkinen 2006: 189.)

Torkki (2006: 55, 279) toteaa, että suomalainen ja amerikkalainen poliittinen puhetyyli eroavat toisistaan. Kun Suomessa keskitytään asiakeskeisyyteen, niin amerikkalainen puhe on kaikkea muuta kuin järkipäristä. Puhe perustuu enemmänkin hurmukseen ja mystiseen uskoon kuin vakuuttaviin perusteluihin ja aukottomaan logiikkaan. (Torkki 2006: 279–280.) David Zarefsky (2004: 608) väittää, että presidenttien retoriikalla ei varsinaisesti ole vaikutusta kansalaisten mielipiteisiin tai äänestyskäyttäytymiseen. Zarefsky katsoo, että presidenttien puheella on vielä tärkeämpi tehtävä: Sosiaalisen todelli-

suuden muokkaaminen. Presidentti ei kuitenkaan luo tätä todellisuutta yksin, vaan yhdessä kansalaisten kanssa. Kun presidentti antaa oman tulkintansa asioille ja tilanteille, niin tämän tulkinnan avulla kansalaiset pystyvät hahmottamaan puheen kontekstia tavalla, joka mahdollistaa presidentin sanoman ymmärtämisen. (Zarefsky 2004: 611.)

Myös Kuusisto yhtyy Zarefskyn näkemykseen ja toteaa, että puheiden avulla suurvaltajohtajat luovat käytännön todellisuutta suurille ihmisjoukoille. Suurvaltajohtajat pyrkivät usein kytkemään kaukaisen ja monimutkaisen tapahtumasarjan tuttuun ja yksinkertaiseen selitykseen sekä antamaan toimijoille nimiä ja tapahtumille merkityksiä. (Kuusisto 1996: 269.) Maggio (2007: 812) katsoo, että 9/11 terrori-iskujen jälkeen George W. Bush hyödyntää puheissaan sodan ajan retoriikan sanastoa. Hän muokkaa uudenlaisen todellisuuden ja luo samalla iskujen takana olevan ”vihollisen”. Bush muun muassa vertaa terrori-iskuja sotatoimiin ja pitää islamisteja natsismin ja fasismin perillisinä. Hän muodostaa myös uusia käsitteitä kuten ”pahuuden akseli” ja ”islamilainen fasismi”. Bushilaisessa retoriikassa tehdään selvä jako ”meidän” ja ”muiden” välille. (Maggio 2007: 825–830.)

Wilsonin (1990: 76) mukaan poliittisille puheille on tyypillistä, että niissä muodostetaan erilaisia sisä- ja ulkoryhmiä. Heikkinen ja Hurme (2013: 3) toteavat, että Suomen presidentit käyttävät uudenvuodenpuheissa erityisesti *me*-pronominia. Hurme katsoo, että *me*-pronominilla on presidenttien puheissa ideologinen merkitys. Pronominilla muodostetaan ”meidän sisäryhmä”, johon sekä puhuja että kuulijat kuuluvat. (Hurme 2006: 82.) Heikkisen ja Lounelan (2009: 245) mukaan uudenvuodenpuheilla pyritään vahvistamaan yhteiskunnan perusrakenteita. Presidentit ovatkin rakentaneet kansallista identiteettiä uudenvuodenpuheiden avulla (Heikkinen & Hurme 2013: 13).

2.2 Sotaretoriikka

John Fiskin mukaan sodan aikana kansalaisten riippuvuus viestimistä kasvaa, ja samalla hallitus alkaa hyödyntää niitä yhä enemmän. Tämä johtuu siitä, että sota on tapahtumana merkittävä, ja sotatilanteessa tapahtuu jatkuvasti muutoksia. (Fiske 1992: 52.) Sotaretoriikalle on tyypillistä, että sotaa kuvataan hyvän ja pahan väliseksi taisteluksi. Tässä

taistelussa vihollinen leimataan pahaksi ja erilaiseksi. Taistelun toinen osapuoli saa puolestaan jalon sankarin roolin. Kuusisto toteaa, että myyttien ja sadunomaisten tarinoiden kertominen on keskeistä sotaretoriikassa. Näillä toistuvilla tarinoilla selkeytetään tilanne, osoitetaan vihollinen ja annetaan ratkaisumalli. (Kuusisto 1996: 272–273; Kuusisto 1998: 20.) Kansainvälisiä kriisejä käsittelevät puheet eivät ole ”pelkkää retoriikkaa”. Kuusistolle verbaaliset ilmaukset ovat tekoja, joilla on hyvin konkreettisia ja vaikuttavia seurauksia. (Kuusisto 2007: 5.)

Sotaretoriikka perustuu joko eepisen sankaritarinan tai lohduttoman tragedian juonikaavaan. Suurvaltajohtajat käyttävät sankaritarinaa, kun he haluavat puuttua konflikteihin. Sankaritarinan vastakohtana on tragedia. Tragediaa käytetään, kun halutaan pysytellä sivussa maailman konflikteista. Tällöin vedotaan järkisyihin, joilla perustellaan maailmannäyttämön sivurooli tuntemasta myötätunnosta huolimatta. (Kuusisto 2007: 9, 12.) Kun suurvaltajohtajat perustelevat sodan tarpeellisuutta, he vetoavat usein kansalaisten rohkeuteen, sitkeyteen, oikeudenmukaisuuteen ja kärsivällisyyteen. Kuusisto lisää, että myös uhkakuvien maalailu ja puhuminen paremman tulevaisuuden puolesta ovat yleisiä keinoja sodan oikeuttamiseksi. (Kuusisto 1998: 87–89.)

Ivien (1980: 281) mukaan Yhdysvaltain presidenteillä on tapana kuvata vihollinen villi-ihmisenä, hyökkääjänä, joka toimii irrationaalisten mielihalujensa ohjaamana. Vihollista kuvataan Yhdysvaltojen vastakohtaksi seuraavilla käsittepareilla: voima vs. vapaus, järjettömyys vs. järjellisyys ja hyökkäys vs. puolustaminen. Tällä tavoin presidentit pyrkivät osoittamaan Yhdysvaltojen ylemmyyden toisiin kansoihin nähden, jolloin he myös oikeuttavat Yhdysvaltojen toimet maailmalla ”rauhan ja demokratian viejänä”. (Ivie 1980: 284, 292.) Kuusisto (1998: 21) katsoo, että yhteinen vihollinen sekä lisää ryhmän yhteenkuuluvuuden tunnetta että antaa oikeutuksen yhteisön olemassaololle. Tuomikosken mukaan Suomen presidentit ovat sekä sotien että rauhan aikoina luoneet puheillaan yhteisöllisyyttä ja sukupolvien välistä jatkuvuutta. Suomalaisille presidentti onkin merkinnyt pysyvyyttä ja turvallisuutta. (Tuomikoski 2009: 13.)

3 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Tässä luvussa esittelen sekä Perelmanin argumentaatioteoriaa että tutkielman aiheen kannalta tärkeimpiä käsitteitä. Tutkimuksen keskeisimpiä käsitteitä ovat retoriikka, argumentaatio, retoriset kuviot ja ideologia. Nämä käsitteet muodostavat tutkimuksen teoreettisen viitekehysten.

3.1 Retoriikan määritelmä ja historia

Retoriikka voidaan määrittää puhetaidoksi. Retoriikka on antiikissa kehitetty oppi siitä, miten vaikuttaa sanoilla. (Hägg 2001: 13.) Aristoteles (1997: 10–11) näki retoriikan tieteenä, jonka avulla käytössä olevat vakuuttamisen keinot löydetään kussakin tapauksessa erikseen. Retoriikka oli antiikissa arvostettu oppiaine, joka opetti puhumaan hyvin (Torkki 2006: 29). Retoriikkaa kutsutaan usein ”pelkäksi retoriikaksi”, jolloin sitä pidetään pelkkänä kaunopuheisuutena, muotona (Summa 1996: 64–65). Perelman kyseenalaistaa tämän näkemyksen. Perelmanin mukaan muoto ja sisältö liittyvät aina yhteen, ja retoriikka rakentuukin näistä molemmista tekijöistä. (Perelman 1996: 48.) Myös Torkki korostaa, että retoriikka koostuu aina sekä muodosta että sisällöstä. Retoriikkaa ei ole pelkästään se, miten sanotaan, vaan myös se, mitä sanotaan. (Torkki 2006: 30.)

Kari Palosen ja Hilikka Summan mukaan retoriikka voidaan jakaa sen mukaan, mitä kielenkäytön tasoa tarkastellaan. Tällöin retoriikka jakaantuu puheiden tai esitysten retoriikkaan, argumentoinnin retoriikkaan ja trooppien tai kielikuvien retoriikkaan. Puheiden tai esitysten retoriikassa tarkastelun kohteena voivat olla kokonaiset puheet, tekstit ja kuvat, joita arvioidaan suhteessa yleisöön. Argumentoinnin retoriikassa keskitytään niihin keinoihin, jotka pyrkivät muuttamaan tai vahvistamaan yleisön asenteita. Trooppien tai kielikuvien retoriikka mahdollistaa muun muassa jonkin tekstin, kirjoittajan tai aikakauden kielen tyypillisten tai yksilöllisten muotojen tai tyylien tutkimisen. (Palonen & Summa 1996: 10.)

Retoriikka sai alkunsa antiikin Ateenassa filosofien ja sofistien eli puheiden ammattilaisten välisten keskustelujen kautta. Retoriikan tärkeimpiä kehittäjiä ja opettajia olivat muun muassa Platon, Aristoteles ja Cicero. (Haapanen 1996: 23.) Retoriikka eli kukoistuskauttaan Rooman tasavallassa ja myöhemmin renessanssin Italiassa, josta se levisi muualle Eurooppaan. Keskiajalla retoriikan arvostus laski, kun teologia ja logiikka syrjäyttivät sen. Retoriikka jakaantuikin sekä saarnataidoksi että proosa- ja runotyylin opiksi. (Haapanen 1996: 23, 45–46.) Retoriikkaa kohtaan vallitsi pitkään kielteinen ja vähättelevä suhtautuminen. Retoriikan uusi tuleminen tapahtui vasta 1950-luvulla, kun Kenneth Burke, Chaïm Perelman ja Stephen Toulmin aloittivat retoriikkaa ja argumentaatiota koskevan tutkimuksensa. (Summa 1996: 51.)

Perelman julkaisi vuonna 1958 yhdessä Lucie Olbrechts-Tytecan kanssa teoksen *Traité de l'argumentation: La nouvelle rhétorique*. Samana vuonna ilmestyi myös Toulminin *The Uses of Argument* -teos. Burken pääteos *A Rhetoric of Motives* julkaistiin jo vuonna 1950. Samanaikaisuudesta huolimatta Burke, Perelman ja Toulmin tarkastelivat retoriikkaa kuitenkin eri näkökulmista. Perelman ja Toulmin olivat kiinnostuneita argumentaatiosta ja sen pätevyyden arvioimisesta. Heille argumentaatio oli tietoista vakuuttamiseen tähtäävää kielen käyttöä. Burke näki taas argumentaation inhimillisenä toimintana ja oli kiinnostunut sen ehtojen ja perusteiden (motiivien) ymmärtämisestä. (Summa 1996: 52, 62, 73.)

Puro näkee uuden retoriikan uudenlaisena ajattelutapana ja maailmankuvana. Uusi retoriikka tarkastelee viestinnän ja puheiden maailmaa eri näkökulmasta kuin klassinen retoriikka. Kun klassisen retoriikan keskiössä on julkinen esiintyminen eli puhuja ja hänen sanomansa, niin uusi retoriikka näkee yleisöpuheeseen nojaavan perinteen liian yksipuolisena ja naiivina. Uusi retoriikka vastasi 1900-luvun muuttuneen maailman tarpeisiin. Radion leviäminen ja television keksiminen myötä retoriikkaa oli kaikkialla, jolloin ei enää ollut yhtä selkeää kanavaa viestin lähettäjänä, kuten oli ollut klassisen retoriikan aikoina. (Puro 2006: 107–110.)

3.2 Perelmanin argumentaatioteoria

Tässä tutkimuksessa tarkastelen Suomen tasavallan presidenttien puheita perelmanilaisen uusretoriikan avulla. Perelmanin uudessa retoriikassa eli argumentaatioteoriassa tutkitaan kaikenlaisille yleisöille tarkoitettuja esityksiä. Uuden retoriikan argumentaatioteoria kattaa kaikki vakuuttamiseen tai suostutteluun perustuvat esitykset yleisöstä ja käsitellyistä asioista riippumatta. (Perelman 1996: 11–12.) Perelmanin uusi retoriikka rakentuu antiikin retoriikan perustalle, sillä hän tarkastelee Aristoteleen lailla logiikan ja retoriikan välistä suhdetta. Perelman erottaa luonnollisen argumentaation ja demonstraation eli loogisen päättelyn toisistaan. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971: 13–14; Summa 1996: 57.)

Perelman päätyy siihen, että logiikka ei voi toimia retoriikan perustana, sillä siitä ei ilmene, mikä on oikeudenmukaista tai eettistä. Hän pyrkii järjellisesti arvioimaan arvopäätelmien hyvyyttä tai huonoutta. Perelmanin mielestä yhteisymmärrys arvoista voidaan saavuttaa vain argumentoinnin kautta. Perelman erottaa arvo- ja tosiasiapäätelmät toisistaan ja asettaa ne keskinäiseen arvojärjestykseen. Hänen mukaansa arvopäätelmät eivät ole rationaalisia. Tämän vuoksi tosiasiat ovat aina ensisijaisia arvopäätelmiin nähden. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971: 510–514.)

Perelmanin mukaan argumentaatiossa on keskeistä puhujan ja yleisön välinen suhde. Argumentaatio ei siis koskaan tapahdu tyhjiössä, vaan argumentaation onnistuminen edellyttää aina puhujan ja kuulijan välistä yhteisymmärrystä. Puhuja valitsee aina sanansa ja määrittelee tavoitteensa yleisönsä mukaan. (Perelman 1996: 16–18.) Perelman (1971: 19) tarkoittaa yleisöllä sitä joukkoa, johon puhuja pyrkii argumentoinnillaan vaikuttamaan. Yleisö voi olla joko universaali tai erityinen. Universaaliyleisö käsittää ”koko ihmiskunnan”, kun taas erityisyleisö tietyn ihmisjoukon tai ääritapauksessa yhden henkilön. Universaaliyleisöllä tarkoitetaan ketä tahansa, jota yritetään vakuuttaa yleispätevillä perusteluilla. Erityisyleisö voi koostua esimerkiksi tietyn ammattiryhmän tai vakaumuksen edustajista, joiden edellytetään hyväksyvän tietyt perustelut ja auktoriteetit. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971: 22–26, 30–31.)

Antiikista lähtien on pohdittu vakuuttamisen ja suostuttelun välistä rajanvetoa ja Perelman jatkaa samoilla linjoilla. Jako universaali- ja erityisyleisöön on Perelmanin tapa erottaa toisistaan hyväksyttävä, järkeen vetoava argumentointi ja epäilyttävä, tunteisiin vetoava argumentointi. (Perelman 1996: 24–25; Summa 1996: 67.) Tosiasia- ja arvopäätelmät toteutuvat argumentaatiossa eri tavalla. Universaaliyleisö hyväksyy tosiasiapäätelmän vasta, kun se pitää sitä totena. Arvopäätelmä saavuttaa puolestaan universaaliyleisön hyväksynnän, kun se ilmaistaan mahdollisimman epätarkasti ja abstraktisti. (Perelman 1996: 34; Summa 1996: 70.) Jokainen puhuja luo mielessään oman universaaliyleisönsä, joka kuvastaa puhujan kulttuuria arvoineen (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971: 31).

Arvot voidaan jakaa abstrakteihin (kauneus, oikeus) ja konkreettisiin (isänmaa, kirkko) arvoihin. Argumentaatiossa tarvitaan niin abstrakteja kuin konkreettisia arvoja. Puhuja voi kuitenkin tilanteesta riippuen alistaa yhden toisille. Esimerkiksi sellaiset hyveet kuten uskollisuus, lojaalius ja kunniallisuus voidaan määritellä ja käsittää vain suhteessa konkreettisiin arvoihin. Konkreettisia arvoja pidetään ainutkertaisina ja ne liitetään aina johonkin erityiseen oloon, esineeseen, ryhmään tai laitokseen. Konkreettiset arvot ovat ominaisia konservatiivisissa yhteisöissä. Abstraktit arvot heijastavat sen sijaan usein yhteiskunnallista kritiikkiä ja voivat luoda pohjaa muutosvaatimuksille ja kumouksellisuudelle. (Perelman 1996: 34–36.)

3.3 Argumentaatio

Argumentaatiolla tarkoitetaan niitä keinoja ja tapoja, joilla väitteitä ja ajatuksia tehdään uskottaviksi ja saadaan yleisö sitoutumaan niihin. Puhujan tavoitteena on voittaa kuulijat puolelleen ja saada heidät kannattamaan ehdotuksiaan ja mielipiteitään. Retoriikan onnistuminen näkyy yleisön toiminnassa esimerkiksi siinä ketä he äänestävät. (Leiwo & Pietikäinen 1996: 95.) Argumentaatio eroaa loogisesta todistamisesta. Kun argumentaatio tapahtuu aina luonnollisella kielellä, niin looginen todistaminen perustuu yksiselitteisiin merkkeihin. Näin argumentaatioon sisältyy aina tulkinnallisuus. Esimerkiksi matemaattisessa todistamisessa aksioomista eli peruslauseista ei yleensä kiistellä, vaan

niitä pidetään tosina. (Perelman 1996: 16.) Argumentaatiossa liikutaan sen sijaan ”todennäköisyyksien maailmassa”, jossa pyritään joko lisäämään tai vähentämään jonkin väitteen uskottavuutta (Summa 1996: 66).

Argumentti koostuu joko perustelusta tai sitten väitteestä ja perustelusta. Argumentilla pyritään lisäämään väitteen uskottavuutta perustelujen avulla. (Kakkuri-Knuuttila & Heinlahti 2006: 14, 27.) Argumentaatio muodostuu väitteiden, vastaväitteiden ja niiden perustelemisen kautta (Summa 1996: 63). Argumenttiin kuuluvat myös erilaiset näkyvät taustaoletukset, joiden tehtävänä on liittää väite ja sen perustelut toisiinsa (Kakkuri-Knuuttila & Heinlahti 2006: 61). Näistä väitteiden ja perustelujen muodostamista yhteyksistä käytetään nimitystä linkki. Jos linkki väitteen ja perustelujen välillä on riittävän vahva, voidaan todeta, että päättely on deduktiivinen eli loogisesti pätevä. (Kakkuri-Knuuttila & Heinlahti 2006: 35.)

Argumentin linkin sitovuus ei kuitenkaan vielä riitä lisäämään väitteen totuutta tai uskottavuutta, sillä kaikki päätelmät eivät ole loogisesti päteviä. Argumentteihin vaikuttaa aina kontekstuaalisuus eli tilannesidonnaisuus, jonka mukaan jokaisen tilanteen erityispiirteet on otettava huomioon. Esimerkiksi sama ilmaisu voidaan tulkita eri tilanteissa eri tavalla. Tästä seuraa se, ettei ole olemassa yleispäteviä argumentteja. (Kakkuri-Knuuttila & Heinlahti 2006: 30, 38.)

Millainen on sitten hyvä argumentti? Kakkuri-Knuuttila ja Halonen toteavat, että hyvä argumentti on reilu. Puhuja uskoo argumenttiinsa ja esittää sen niin selvästi ja johdonmukaisesti, että kuulija sen ymmärtää. Argumentti on epäreilu, jos puhuja ei puolustamaansa kantaan ja yrittää vaikuttaa kuulijoihin manipuloivin keinoin. (Kakkuri-Knuuttila & Halonen 2000: 84.) Torkki (2006: 201) korostaa, että hyvä argumentti on lyhyt ja terävä. Argumentit voidaan asettaa voimansa perusteella kolmeen erilaiseen järjestykseen. Nämä ovat kasvavan voiman järjestys, vähenevän voiman järjestys ja niin sanottu nestorilainen järjestys, jossa vahvimmat argumentit sijoitetaan esityksen alkuun ja loppuun. Kasvavan voiman järjestyksessä puhuja aloittaa heikoimmista argumenteista, kun taas vähenevän voiman järjestyksessä vahvemmissa argumenteista. (Perelman 1996: 166.)

Charteris-Black toteaa, että poliittiset johtajat käyttävät argumentaatiota joko vahvistamaan tai haastamaan yleisön asenteita tai uskomuksia. Poliittiset johtajat käyttävät suostuteltavaa argumentaatiota, jolla he pyrkivät enemmänkin hyödyntämään yleisössä vallitsevia arvoja ja uskomuksia kuin esittelemään uusia arvoja ja uskomuksia. Mitä tumpi käsiteltävä aihe on kuulijoilla, sitä helpompaa puhujan on vakuuttaa yleisönsä. (Charteris-Black 2005: 9–10.) Jos puhuja ei saa argumentilleen yleisön tukea, saattaa argumentti näyttää heikolta. Tämä voi puolestaan heijastua koko esitykseen sekä vaikuttaa puhujan kuvaan eli imagoon. (Perelman 1996: 155.)

Argumentaatio oli keskeisessä asemassa jo antiikin retoriikassa, ja Aristotelesta pidetäänkin argumentaatioteorian perustajana. Aristoteles tutki dialektista päättelyä, jonka hän erotti analyttisestä päättelystä. Dialektisellä päättelyllä pyritään joko vakuuttamaan tai suostuttelemaan. Dialektiset päätelmät koostuvat argumenteista, joilla pyritään tietyn väitteen hyväksymiseen tai hylkäämiseen. Näitä samoja argumentteja tutkii myös uusi retoriikka, joka jatkaa ja laajentaa Aristoteleen retoriikkaa. (Perelman 1996: 7–11.) Jussi Kajaste (1997: 187) näkee, että Perelmanin argumentaatioteoriassa puhuja pyrkii saamaan kuulijansa argumentatiiviseen prosessiin, jossa tavoitteena on yhdistää puhujan ja yleisön ajatukset ja saavuttaa lopulta yhteisymmärrys.

Perelmanilaisessa uusretoriikassa argumentaatiotilanteita voidaan analysoida kolmesta eri näkökulmasta. Nämä ovat puhujan ja yleisön välinen suhde, argumentaation esisopimukset sekä erilaiset argumentaation tekniikat. (Summa 1996: 69–70.) Summan (1996: 70) mukaan argumentaation tekniikat ovat niin sanottuja kielen resursseja, joiden avulla puhuja saa väitteilleen sekä tukea että uskottavuutta. Argumentaation tekniikat jaetaan kahteen pääluokkaan: assosiatiivisiin ja dissosiatiivisiin tekniikoihin (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971: 190). Näitä argumentaation tekniikoita tarkastelenkin seuraavaksi.

3.3.1 Assosiatiiviset argumentaatiotekniikat

Assosiatiiviset argumentit ovat niin sanottuja sidosmuotoisia argumentteja, joilla pyritään yhdistämään erilaisia asioita keskenään. Assosiatiiviset argumentit voidaan jakaa

vielä kvasiloogisiin argumentteihin, todellisuuden rakenteeseen perustuviin argumentteihin ja todellisuuden rakennetta määritteleviin argumentteihin. Näiden argumenttien vastakohtana ovat dissosiatiiiviset, erottelumuotoiset argumentit, joilla pyritään puolestaan erottamaan yhteenkuuluvia asioita toisistaan. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971: 190–192.)

Kvasiloogiset argumentit voidaan ymmärtää rinnastamalla ne loogiseen tai matemaattiseen ajatteluun. Ne eroavat kuitenkin loogisesta päättelystä siinä, että luonnollisen kielen merkit ovat mielivaltaisia ja mahdollistavat näin useampia tulkintoja. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971: 193–195.) Kvasiloogisilla argumenteilla tarkoitetaan joko vahvempia tai heikompia argumentteja, joita voidaan tarvittaessa vahvistaa muilla argumenteilla (Perelman 1996: 62). Kvasiloogisia argumentteja ovat muun muassa erilaiset samaistukset, vertailut ja todennäköisyydet (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971: 221, 242, 255).

Samaistamisessa puhuja samaistaa kaksi tekijää joko kokonaan tai osittain (Perelman 1996: 70). Vertailu perustuu taas kahden asian harkittuun liittämiseen toisiinsa, jolloin vertailukohteen valinta aina värittää ilmaisua. Esimerkiksi puhuja voi vähätellä vertailukohtetta, tai vertailu voi perustua uhraukseen. Uhrautumiseen perustuvalla argumentaatiolla puhuja saa esittämälleen asialle haluamansa arvon. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971: 242–244, 248.) Kvasiloogisella argumentaatiolla puhuja pyrkii enemmän vaikutuksen tekemiseen kuin informaation välittämiseen. Tämän vuoksi kvasiloogisessa argumentaatiossa vertailukohde määritellään vain harvoin vakuuttavasti. (Perelman 1996: 88.) Kvasiloogisiin argumentteihin liittyy oikeudenmukaisuusperiaate, joka edellyttää, että samaan luokkaan kuuluvia olioita kohdellaan samalla tavalla (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971: 218–219).

Todellisuuden rakenteeseen perustuvien argumenttien lähtökohtana ovat todellisuuden eri osien väliset suhteet. Argumentaatio rakentuu todellisen maailman tekijöiden välisten siteiden kautta. Todellisuuden rakenteeseen perustuvat argumentit muodostuvat joko peräkkäisyys- tai rinnakkaisuussiteistä. Peräkkäisyysiteillä yhdistetään saman tason ilmiöitä, kun taas rinnakkaisuussiteillä eritasoisia tekijöitä. (Perelman & Olbrechts-

Tyteca 1971: 261–263.) Perelmanin (1996: 93) mukaan todellisuutta voidaan näin jäsentää kahdella erilaisella tavalla.

Peräkkäisyysiteiset argumentit osoittavat muun muassa kausaalisuhteita eli syy-seuraussuhteita sekä päämäärien ja keinojen välisiä yhteyksiä. Rinnakkaisuussiteisillä argumenteilla voidaan vedota esimerkiksi henkilön luonteeseen hänen tekojensa perusteella. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971: 263, 273, 293.) Rinnakkaisuussiteisiin argumentteihin kuuluvat myös symboliset siteet, joissa liitetään toisiinsa symboli ja sen kohde. Esimerkiksi ristiä pidetään kristinuskon symbolina. Kaksoishierarkiat voivat perustua sekä peräkkäisyys- että rinnakkaisuussiteisiin. Rinnakkaisuussiteisillä kaksoishierarkioilla voidaan ilmaista esimerkiksi olioiden välistä hierarkkista järjestystä, kuten ihmisten ylemmyyttä eläimiin. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971: 331–332, 337; Perelman 1996: 116–117.)

Perelmanin (1971: 357–371) mukaan todellisuuden rakennetta määritteleviä argumentteja ovat havainnollistukset, analogiat, mallit ja vastamallit. Havainnollistamisessa puhuja pyrkii kuvailemaan tiettyä erityistapausta (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971: 357–358). Analogia perustuu kahden asian samankaltaisuuteen, mutta ei niiden väliseen samanarvoisuuteen (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971: 372–373). Kaikissa analogioissa korostetaan tiettyjä suhteita ja jätetään samalla toisia huomiotta. Kun yleisö hyväksyy puhujan esittämän analogian, niin se hyväksyy tietyt suhteet ja näkökulmat ja pitää niitä tärkeinä. (Perelman 1996: 134.) Mallilla tarkoitetaan jäljiteltävää erityistapausta, jonka mukaisesti yleisö pyritään saamaan toimimaan. Mallissa on siis kyse auktoriteetista. Tämän vastakohtana toimii vastamalli. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971: 363–368.) Perelman (1996: 128) toteaa, että mallin etuna on se, että puhuja voi korostaa niitä mallin piirteitä, joita haluaakin ja saa sovitettua johtopäätökset kulloiseenkin tilanteeseen.

3.3.2 Dissosiativiset argumentaatiotekniikat

Assosiativisten argumentaatiotekniikoiden lisäksi on olemassa myös dissosiativisia argumentaatiotekniikoita. Dissosiativiset argumentit perustuvat käsiteparien erotteluun,

jossa yhteenkuuluvia todellisuuden osatekijöitä pyritään erottamaan toisistaan (Perelman 1996: 61). Ne eroavatkin assosiativisista argumenteista, joilla asioita pyritään liittämään toisiinsa esimerkiksi vertaamalla tai rinnastamalla. Dissosiativisia argumentteja käytetään siis kahden asian erottamiseen. Dissosiativiset argumentit perustuvat tyypillisesti ilmiö-todellisuus -käsittepareihin. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971: 411–412.)

Näissä käsittepareissa puhuja pyrkii selittämään käsitteparin ensimmäisen käsitteen (termi I) virheelliseksi ja jälkimmäisen (termi II) vastaavasti ”totuudeksi”. Puhujan tavoitteena on siis vahvistaa termiä II ja osoittaa samalla, että se on aivan eri asia kuin termi I. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971: 415–417.) Dissosiativisten argumenttien heikkous on siinä, että vaikka puhuja on erottanut käsitteet toisistaan, ne saattavat silti jäädä kuulijoiden mieliin yhteenkuuluvina käsitteinä (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971: 456).

3.4 Retoriset kuviot

Retoriset kuviot liittyvät läheisesti argumentaatioon. Ne esiintyvät joko argumentaation osana tai itsenäisinä ilmaisun tehokeinoina. (Perelman 1996: 47.) Retoriset kuviot voidaan määritellä kertomateknisiksi, runollisiksi ja tyyllillisiksi keinoiksi (Hägg 2001: 122). Torkin (2006: 192) mielestä retoriset kuviot voivat olla jopa tehokkaampia vaikuttamisen keinoja kuin loogiset perustelut, sillä niiden logiikka voi olla vaikeampi purkaa. Perelman (1996: 47) huomauttaa kuitenkin, että jos puhe ei saa yleisön hyväksyntää, retorinen kuvio jää pelkäksi koristeeksi vailla vaikutusta. Retoriset kuviot voidaan jakaa trooppeihin, ajatuskuvioihin ja kielellisiin kuvioihin (Hägg 2001: 123–127).

Troopeilla tarkoitetaan erilaisia kielikuvia, kuten vertausta, metaforaa ja metonymiaa (Hägg 2001: 123–124). Metafora muistuttaa vertausta, mutta se eroaa vertauksesta siinä, että se esiintyy ilman *kuin*-sanaa: ”– – jolloin yksin seisomme idän suuren jättiläisen puristuksessa” (Ryti 26.6.1941). Metaforilla voidaan sekä värittää puhetta että tehdä uuden asian ymmärrettäväksi jo tunnetun avulla. Metaforat ovat kulttuurisidonnaisia, sillä niiden teho perustuu siihen, ymmärtävätkö puhuja ja kuulija ne samalla tavalla.

Kielen hallinta ei vielä takaa metaforien tuntemusta, sillä metaforien merkitysisällöt vaihtelevat eri kulttuureissa. (Kakkuri-Knuuttila 2000: 259–261.) Jos metaforia käytetään toistuvasti, ne kuluvat, jolloin saattaa unohtua, että kyse on metaforasta. Tällaisia metaforia kutsutaan ”uinuviksi” tai ”kuolleiksi” metaforiksi. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971: 405.) Metonymiaa käytetään usein jonkin abstraktin ilmiön korvaamiseen jollakin toisella, usein konkreettisemmalla ilmiöllä (Hägg 2001: 124). Esimerkiksi ”– – tämän sodan aikana on sotamarsalkka Mannerheim astunut yhä lähemmäksi kansan sydäntä” (Kallio 13.3.1940). Burkelle (1969: 503) metafora ja metonymia eivät ole vain ilmaisua kuvittavia kielellisiä keinoja, vaan myös ajattelun ja ymmärtämisen välineitä.

Ajatuskuvioihin voidaan luokitella muun muassa esimerkit, sitaatit ja huudahdukset (Hägg 2001: 125–126). Kakkuri-Knuuttilan (2000: 251) mukaan esimerkit ovat tehokkaita perustelu- ja havainnollistamiskeinoja. Huudahduksilla puhuja voi luoda ”me”-henkeä itsensä ja yleisönsä välille (Hägg 2001: 125). Esimerkiksi ”Kansalaiset! Kohotakaamme isänmaalle voimakas, kolminkertainen eläköön huuto! Eläköön isänmaa!” (Relander 7.7.1930). Kielellisinä kuvioina voidaan pitää esimerkiksi toistoa ja poikkeavaa sanajärjestystä (Hägg 2001: 127–128). Torkin (2006: 232–233) mielestä toisto on tehokas kielellinen keino, sillä sen avulla voidaan nostaa puheen intensiteettiä ja luoda samalla puheeseen rytmiä.

Kakkuri-Knuuttila toteaa, että esimerkkejä, rinnastuksia, analogioita ja maksiimeja voidaan käyttää myös argumentaation muodostamisessa. Rinnastuksessa samankaltaisia asioita vertaillaan keskenään, kun taas analogioissa etsitään yhtäläisyyksiä erityyppisistä asioista. Analogiat voivat olla selittäviä, kuvailevia tai valaisevia. (Kakkuri-Knuuttila 2000: 251–253.) Esimerkiksi ”Luottakaamme siihen, että tämä isänmaallinen kansanliike on kiirastulen tavoin puhdistava ja herättävä – –” (Relander 7.7.1930). Maksiimeilla tarkoitetaan joko moraalisia periaatteita tai sananparsia (Kakkuri-Knuuttila 2000: 253).

Näiden lisäksi on olemassa myös joukko argumenttia vahvistavia, heikentäviä tai värittäviä ilmaisuja. Tällaisia ovat muun muassa takaus, suojaus ja vahvistus, konjunktiot, värittävät ilmaisut sekä argumentatiiviset performatiivit. (Kakkuri-Knuuttila 2000: 256–258.) Takauksella pyritään lisäämään perustelujen hyväksyttävyyttä esimerkiksi

terveeseen järkeen tai auktoriteettiin vetoamalla: ”Jokainen järkevä ihminen kuitenkin käsittää, että – –” (Kekkonen 26.11.1961). Suojaus ja vahvistus ovat toistensa vastakohtia. Suojausta käytetään argumentaation suojaamiseen kritiikiltä väitteen asiasisältöä heikentämällä: ”Joku yltiöpää voi sanoa, että – –” (Kekkonen 26.11.1961). Vahvistuksella pyritään taas lisäämään argumentaation uskottavuutta joko perusteluja tai asiasisältöä korostamalla. (Kakkuri-Knuutila 2000: 256–257.) Esimerkiksi ”Se päivä käytettiin hyvin hyödyllisesti” (Kekkonen 26.11.1961).

Kakkuri-Knuutila korostaa, että värittäväillä ilmaisuilla voidaan luoda puheeseen joko myönteisen tai kielteisen arvo- tai tunnelatauksen. Esimerkiksi ilmaus saa eri sävyn, kutsutaanko henkilöä ”venäläiseksi” tai ”ryssäksi”. Konjunktioita, kuten *mutta* ja *vaikka*, käytetään taas mahdollisten vastaväitteiden torjumiseen tai niiden painoarvon vähentämiseen. (Kakkuri-Knuutila 2000: 257–258.) Esimerkiksi ”Näin joutui Suomi tahtomattaan sotaan, vaikka olemme halunneet rauhallista ratkaisua” (Kallio 6.12.1939). Argumentatiiviset performatiivit ovat taas puhujan tekoja, joita hän toteuttaa kielen avulla. Kyse on argumentatiivisista siirroista, joilla puhuja osoittaa suhtautumisensa argumentaatioon. (Kakkuri-Knuutila 2000: 257.) Esimerkiksi ”Minä yhdyin sydämestäni siihen tunnustukseen, jonka – –” (Kallio 13.3.1940).

3.5 Ideologia

Argumentaation tekniikoiden, retoristen kuvioiden ja keinojen lisäksi tarkastelen tässä tutkielmassa myös ideologiaa. Heikkinen (1999: 82) pitää ideologioita ajatus- ja uskonnussysteemeinä, jotka ovat ominaisia sosiaaliselle tai poliittiselle toiminnalle. Ideologioissa ovat keskeisiä niissä vallitsevat perustavat merkitykset: käsitykset siitä, mikä on hyvää ja pahaa, mikä erottaa meidät ja muut. Ideologioissa monet perustavat merkitykset ovat yhteisön jäsenille itsestään selviä asioita. (Heikkinen 2002: 20.) Raymond Williams toteaa, että luokkayhteiskunnassa kaikki uskomukset pohjautuvat luokkasemaan. Tämä johtaa siihen, että kaikkien luokkien uskomusjärjestelmät ovat joko osittain tai kokonaan vääriä. (Williams 1988: 70.)

Jyrki Kalliokoski näkee, että jokaisen kielellisen valinnan takana on puhujan tai kirjoittajan näkökulma, jonka taustalla vaikuttaa uskomusten ja arvojen muodostama kokonaisuus, ideologia. Kielenkäyttö ei ole siten vain niin sanotun ”informaation” välittämistä, vaan jokainen ilmaus kertoo myös puhujansa tai kirjoittajansa tunteista ja suhtautumisesta puheena olevaan asiaan tai toisiin ihmisiin. Kyse on siis aina jollekulle suunnatus- ta toiminnasta. (Kalliokoski 1999: 8.) Kalliokoski (1999: 14) lisää, että aikaisemmat kokemuksemme, arvo- ja uskomusjärjestelmämme sekä sosiaaliseen yhteisöön kuulu- minen rajoittavat mahdollisuuksiamme tehdä kielellisiä valintoja ja tulkita toisten puhet- ta.

Kalliokoski (1999: 16) huomauttaa, että valta on aina mukana kaikessa kielenkäytössä. John B. Thompsonille ideologia on juuri merkitystä joka palvelee valtaa. Thompsonin mukaan ideologian tehtävänä on luoda ja pitää yllä vallan asymmetriaa. Hän näkee ideologian kielen käytön ilmiönä, johon pääsee käsiksi kielen kautta. Ideologian käsit- teen tutkiminen edellyttää sosiaalisten käytänteiden, tilanteiden ja tekstien tutkimista, joissa kieltä käytetään. (Thompson 1984: 4, 6.) Torkin mukaan kieltä käytetään todelli- suuden luomiseen. Jokaisella sanalla on oma ideologinen värinsä, joten ei ole yhdente- kevää mitä ilmausta kulloinkin käytetään. (Torkki 2006: 208.)

Louis Althusserin mielestä ideologiat ovat vakiintuneita käytäntöjä, jotka toimivat yh- teiskuntaluokkien sisällä. Ideologiat ovat näin juurtuneet syvälle luokkien ajattelu- ja elämäntapaan. (Althusser 1984: 90–91, 122–123.) Althusser (1984: 129–130) pitää ideologisia käytäntöjä salakavalina ja kutsuu niitä ”kutsuhuudoiksi”. Fiske yhtyy Alt- husserin näkemykseen ja toteaa, että jokainen viestintäteko on kutsuhuuto, jonka tarkoi- tuksena on puhutella jotakuta. Kun puhuteltu vastaa tähän kutsuhuutoon, hän osallistuu yhteisön tyypilliseen yhteiskunnalliseen ja siten ideologiseen toimintaan. Ideologiat suosivat aina vallitsevia oloja ja toimivat niiden yhteiskuntaluokkien eduksi, joilla on valta. (Fiske 1992: 229, 232.)

4 ANALYYSI SUOMEN PRESIDENTTIEN PUHEISTA

Ennen aineiston analysoimista tutustutaan puheiden historiallisiin ja yhteiskunnallisiin taustoihin. Samalla luodaan läpileikkaus Suomen historian keskeisimmistä tapahtumista. Puheet sijoittuvat välille 1920–1961, jolloin suomalaisessa yhteiskunnassa tapahtui suuria sisä- ja ulkopoliittisia muutoksia. Puheet sijoittuvat aikaan, jolloin retoriikka oli vielä voimissaan Suomessa ja sillä oli tärkeä tehtävä yhteiskunnassa niin tiedon jakajana kuin yhtenäisyyden luojana. Presidenttien puheilla onkin ollut merkittävä vaikutus Suomen tapahtumiin ja sen kansan ihmiskohtaloihin.

Aloitetaan aineiston analysoimisen argumentaation tekniikoista. Tämän jälkeen tarkastelen retorisia kuvioita ja esittelen muita aineistosta esiin nousseita retorisia keinoja. Lopuksi tutkin vielä puheiden takana olevaa ideologiaa.

4.1 Puheissa esiintyvät argumentaatiotekniikat

Suomen tasavallan presidenttien puheissa käytetään erilaisia argumentaation tekniikoita. Puheissa esiintyy sekä assosiativisia että dissosiativisia tekniikoita, joita käytetään monenlaisten asioiden yhdistämiseen ja erotteluun. Puheissa hyödynnetään kaikkia assosiativisia eli sidosmuotoisia argumentteja: kvasiloogisia argumentteja, todellisuuden rakenteeseen perustuvia argumentteja ja todellisuuden rakennetta määritteleviä argumentteja. Presidenttien puheet eivät siis perustu käskemiseen, vaan presidentit pyrkivät perustelemaan kantojaan sekä vakuuttamaan yleisöään.

4.1.1 Kvasiloogiset argumentit

Kvasiloogisista eli loogiseen tai matemaattiseen ajatteluun perustuvista argumenteista puheissa esiintyy muun muassa vertauksia, samaistuksia ja todennäköisyyksiä. Vertaukset ovat harvinaisia aineistossa. Presidenteistä vain Kallio ja Ryti hyödyntävät vertausta puheissaan. Molemmat ovat sodanajan presidenttejä, jotka vertausta käyttämällä pyrki-

vät selkeyttämään sotatilanteen, osoittamaan vihollisen sekä antamaan ratkaisumallin (ks. luku 2.2). Tämä ilmenee esimerkeistä (1) ja (2).

- (1) Me olemme tahtomattamme ilman omaa syytämme joutuneet itäisen naapurimme Neuvostoliiton hyökkäyksen kohteeksi. Historia toistuu, sillä vuosisatojen kuluessa on kansamme saanut samalta taholta kokea kohtalomme raskaimmat iskut. *Iäti säilyvät historiamme lehdillä isonvihan ja pikkuvihan kauhut.* (Kallio 6.12.1939)
- (2) Rauhaa rakastava kansamme, joka toista vuotta on jännittänyt kaikki voimansa äärimmilleen rakentaakseen maansa jälleen kukoistukseen edellisen sodan jäljiltä, on taas joutunut raajan hyökkäyksen kohteeksi. *Jälleen kerran on sama vihollinen, joka runsaan puolen vuosituhannen kuluessa lyhyin väliajoin on yhteensä n. 100 vuotta hävittäen, murskaten ja murhaten käynyt sotia pientä kansaamme vastaan, tunkeutunut alueellemme surmaten lentoaseellaan rauhallisia kansalaisia, pääasiallisesti vanhuksia, naisia ja lapsia, ja tuhoten rauhallisten kansalaisten omaisuutta.* (Ryti 26.6.1941)

Esimerkissä (1) Kallio pyrkii osoittamaan, että sota on ainoa vaihtoehto. Kalliolla on konkreettinen vertailukohde. Presidentti vertaa Neuvostoliiton hyökkäystä 1700-luvulla Venäjän keisarikunnan Suomeen tekemiin miehityksiin. Nämä miehityskaudet tunnetaan nimellä iso- ja pikkuviha, joihin viittaamalla Kallio saa jatkuvuutta niin suurvallan raakoihin tekoihin kuin Suomen kansan kärsimyksiin.

Esimerkissä (2) Ryti yhtyy Kallion näkemykseen: Venäjä on yksin syyllinen koko sotaan, on aina ollut. Rytilä ei ole tiettyä vertailukohdetta kuten Kalliolla, mutta esimerkki kuvaa ”itäistä naapuria”, joka ”tapansa mukaisesti” hyökkää pienen kansan kimppeun. Eikä näille jatkuville sotatoimille ole näkyvissä loppua. Nyt on vain talvisodasta siirrytty jatkosotaan.

Esimerkeissä (1) ja (2) näkyy sotaretoriikalle tyypillinen hyvän ja pahan välinen vastakainasettelu: Venäjä on kaiken pahan alku ja juuri. Tällä tavoin presidentit pyrkivät perustelemaan talvi- ja jatkosodan alkamista kansalaisille. Sota oli vääjäämätön, sillä Venäjän, irrationaalisen hyökkääjän, kanssa ei voinut neuvotella. Ajan saatossa Venäjä oli jatkuvasti häirinnyt pienen kansan eloa hyökkäämällä maahan ilman ainuttakaan hyvää

syötä. Sen suuruudenhulluja, irrationaalisia pyrkimyksiä ei voinut torjua muulla keinoin kuin sotaa käymällä tätä suurvaltaa vastaan.

Vertausten ohella presidenttien puheissa esiintyy myös samaistuksia. Samaistuksessa kaksi eri tekijää pyritään samaistamaan joko kokonaan tai osittain (Perelman 1996: 70). Presidenteistä, Svinhufvud ja Kallio, hyödyntävät tätä kvasiloogista argumenttia. He käyttävät samaistusta kansalaisten mielipiteiden ja asenteiden muokkaamiseen. Esimerkissä (3) Svinhufvud pyrkii lopettamaan suojelukuntalaisten kapinoinnin.

- (3) Kun nyt olen omalla vastuullani, kenestäkään riippumatta, ottanut vastatakseni rauhan palauttamisesta maahan, kohdistuu jokainen salahanke tästä lähtien paitsi laillista järjestystä, myöskin minua vastaan henkilökohtaisesti, joka itse olen suojelukuntalaisten riveissä marssinut yhteiskuntarauhan ylläpitäjänä. (Svinhufvud 2.3.1932)

Esimerkissä (3) Svinhufvud samaistaa itsensä yhteiskuntarauhaan. Hän tekee kapinasta henkilökohtaisen ristiretkensä: Se, joka kapinoi laillista yhteiskuntajärjestystä vastaan, kapinoi samalla presidenttiä vastaan. Svinhufvud osoittaa kuin hän yksin olisi vastuussa Mäntsälän kapinan ratkaisemisesta. Tämä ilmenee Svinhufvudin eksplisiittisen *minä*-pronominin käytöstä. Wilsonin (1990: 52) mukaan *minä*-pronominilla presidentti ottaa vastuun toiminnasta tai päätöksestä. Zarefsky (2004: 610) toteaa, että presidentti ei muokkaa retoriikalla vain sosiaalista todellisuutta, vaan hän heijastaa myös arvojaan ja maailmankatsomustaan. Esimerkistä näkyikin Svinhufvudin kunnioitus lakia ja järjestystä kohtaan.

Kallio käyttää taas samaistusta toisenlaiseen tehtävään. Hän pyrkii sekä kohottamaan Suomen asemaa valtiona että lisäämään Suomen kansan taistelutahtoa. Esimerkissä (4) Kallio samaistaa toisiinsa Suomen maanpuolustus- ja sivistystehtävän.

- (4) Ja epäilemättä ulkopuolella maamme rajojenkin ymmärretään, että samalla kun Suomen kansa suojaa kotejaan ja itsenäisyyttään, samalla se suojaa länsimaista sivistystä, jonka *suojamuurina* se on aina saanut olla Pohjolassa. (Kallio 6.12.1939)

Esimerkissä (4) Kallio rinnastaa Suomen kansan *suojamuriin*. Presidentin kielellinen valinta synnyttää voimakkaan mielleyhtymän ”erityisestä kansasta”, josta riippuu koko Pohjolan tulevaisuus. Kallio lisää väitteensä varmuutta modaalisella adverbillä *epäilemättä*. Modaalisilla adverbeilla voidaankin osoittaa muun muassa puhujan varmuuden astetta (VISK § 667).

Kvasiloogisiin argumentteihin kuuluvia todennäköisyyksiä esiintyy tuskin lainkaan aineistossa, vaikka presidenttien puheet käsittelevätkin sota- ja kriisitilanteita. Näyttää siltä kuin presidentit pyrkisivät välttämään puheissaan todennäköisyysarvioiden esittämistä. Esimerkissä (5) Ryti selventää jatkosodan taustoja ja pyrkii tekemään kansalaisille sotaa ymmärrettäväksi.

- (5) Tehdäkseen Suomen täysin suojattomaksi valtaviensotavoimiensa hyökkäystä vastaan Neuvostoliitto vaati Hangon meritukikohtaa ja Sallan radan rakentamista. [– –] Vaatimus Sallan radan rakentamisesta sen paremmin kuin Koillis-Suomea koskevat aluevaatimuksetkaan eivät olleet sisältyneet Suomen hallituksen tietoon saatettuihin rauhan ennakkoehtoihin. Sallan rata, jonka avulla oli määrä yhdistää Suomen rautatieverkosto Muurmannin rataan, merkitsi *ilmeisesti* uuden hyökkäysreitien asettamista Neuvostoliiton käytettäväksi. (Ryti 26.6.1941)

Esimerkissä (5) Ryti pyrkii esittämään, että Neuvostoliiton päämääränä on ollut alusta asti Suomen itsenäisyyden tuhoaminen. Hän arvioi Neuvostoliiton sanelemien ehtojen motiiveja. Arvioon sisältyy modaalinen adverbi *ilmeisesti*, jolla osoitetaan puheena olevan tilanteen todennäköisyyttä (VISK § 667). Näin Rytin arvio Neuvostoliiton pyrkimyksistä perustuu enemmänkin yleiseen arveluun kuin henkilökohtaiseen käsitykseen, eikä Ryti saa väitteelleen tukea.

Myös Kekkonen hyödyntää todennäköisyysarviota. Esimerkissä (6) Kekkonen esittää arvionsa noottikriisin laajuudesta.

- (6) *Olen keskustellut tämän syksyn aikana sekä lännen että idän johtavien valtiomiesten kanssa ja kaiken jälkeen olisin huonosti ymmärtänyt kuulamani, jos kieltäisin, että eurooppalaisen sodan vaara on olemassa. Sannon päinvastoin, että vaara ei ole vähäinen.* (Kekkonen 26.11.1961)

Esimerkissä (6) Kekkonen ilmaisee henkilökohtaisen käsityksensä, johon hän on päätenyt keskusteluissa *sekä lännen että idän johtavien valtiomiesten kanssa*. Heikkisen ja Hurmeen (2013: 6) mukaan Kekkonen tarkoittaa ”lännellä” Yhdysvaltoja ja Nato-maita ja ”idällä” Neuvostoliittoa ja Varsovan liiton maita. Näin Kekkonen esittääkin varmemman todennäköisyysarvion kuin Ryti.

Kvasiloogisiin argumentteihin kuuluu myös niin sanottu uhrautumiseen perustuva argumentti. Tämän argumentin avulla puhuja saa esittämälleen asialle haluamansa arvon. Uhrautumiseen perustuvan argumentin onnistuminen riippuu kuitenkin siitä, mittaako se kuulijoille tärkeää asiaa. (Perelman 1971: 248–249; Perelman 1996: 89–90.) Presidentit käyttävät uhrautumiseen perustuvaa argumenttia silloin, kun he osoittavat kunnioitusta ja kiitosta muille heidän teoistaan. Tämä näkyy esimerkeissä (7) ja (8).

- (7) *Lausun* neuvottelukunnan Herra puheenjohtajalle ja Herroille jäsenille *vilpittömät kiitokset* siitä sitkeästä työstä, jonka he, moniksi kuukausiksi irroittautuen tavallisista oloistaan ja tehtävistään, ovat suorittaneet, ja niistä saavutuksista, jotka he sillä ovat maallemme hankkineet. [– –] *Tulkoon Tarton rauha* pysyväisesti olemaan onneksi ja menestykseksi Suomelle ja Suomen kansalle. (Ståhlberg 16.10.1920)

Esimerkissä (7) Ståhlberg antaa tunnustusta Tarton rauhan neuvottelukunnalle. Presidentti puhuukin paremman tulevaisuuden puolesta: *Tulkoon Tarton rauha* – –. Hän näkee Tarton rauhansopimuksen Suomen tulevaisuuden pelastuksena.

Erityisesti sota-aikoina presidenteillä on tapana kiittää koko kansaa uhrautuvaisuudesta. Esimerkissä (8) Kallio osoittaa kunnioitusta niin talvisodan sotilaille ylipäällikköineen kuin rintamatakkaiselle väestölle.

- (8) Mutta suurimman tunnustuksen ansaitsee *oma kansamme*, joka tyynenä ja yksimielisenä seisoo suojaamassa kotejamme ja isäimme perintöä kaikkineen, mitä siihen kuuluu. Sille suuruudelle on tehtävä kunniaa ja kiitettävä Jumalaa siitä, että isänmaallamme on sellaiset *vartijat*. Me voimme varmasti luottaa siihen, että soturimme maalla, merellä ja ilmassa kokeneen ja kunnioitetun ylipäällikkönsä johdolla täyttävät sankarillisesti tehtävänsä. Ja vertaansa vailla oleville naisillemme, jotka ihailulla uhrimielellä sekä joukkojemme mukana että kotona kukin alallaan ja ta-

vallaan ottavat osaa maanpuolustustyöhön ja joukkojen varustamiseen, *lausun kunnioittavan kiitokseni*. (Kallio 6.12.1939)

Esimerkissä (8) Kallio pyrkii yhdistämään sisällissodan repimää Suomen kansaa. Hän käyttää ilmausta *oma kansamme*, jolla hän muodostaa ideologisen ”meidän sisäryhmän” (ks. luku 2.1). Näin hän tekee selvän jaon ”meidän” ja ”muiden” välille. Lisäksi esimerkkiin sisältyy metafora *vartijat*. Kallio viittaakin *vartijoilla* Suomen kansaan. Tällä tavoin Kallio pyrkii korostamaan, että isänmaa on kansalaisille niin kallis, että he ovat kaikin tavoin valmiita suojelemaan sitä.

Esimerkeissä (7) ja (8) presidentit käyttävät yksikön 1. persoonan verbiä *lausun vilpittömät kiitokset/kunnioittavan kiitokseni*. Eksplisiittisellä *minä*-pronominilla, Ståhlberg ja Kallio, osoittavat puhuvansa niin sanottuna instituutiona. Instituutio-*minä* ei kohdistu pelkästään presidenttiin itseensä. Eksplisiittisen *minä* luo ikään kuin jännitteen presidenttiyksilön ja presidentti-instituution välille. Erityisesti tämä merkitysten jännite vahvistuu presidentin esittämässä kiitoksissa ja toivotuksissa. (Heikkinen & Lounela 2009: 236–237.)

Kvasiloogisiin argumentteihin kuuluva vertailu voi myös perustua uhraukseen (Perelman 1971: 248). Presidenteistä, Kekkonen, hyödyntää tätä argumenttityyppiä. Kun Ståhlberg ja Kallio osoittavat kiitosta muille, niin Kekkonen antaa tunnustusta itselleen. Esimerkissä (9) Kekkonen vertaa tehtyä matkaa muihin edustusmatkoihinsa.

- (9) *Se oli vaikein ja omalla tavallaan raskain matka, minkä olen valtakunnan asioissa koskaan tehnyt. Mutta hyödyllinen tulos korvaa kaiken sen henkisen paineen, joka matkaan liittyi. Voimme luottavaisin mielin jatkaa puolueettomuuspolitiikkaamme. Ei ole pienintäkään epäilystä, että me voimme kaikissa olosuhteissa – ajan vaihteluista huolimatta – noudattaa tätä linjaamme, jos itse osoitamme sellaista järkevyyttä ja oikeaa kansallista mieltä, mitä asemamme vaatii.* (Kekkonen 26.11.1961)

Esimerkissä (9) Kekkonen luo *mutta*-konjunktioilla vastakkainasettelun. Hän tekee itsensä sekä ”uhrin” että ”pelastajan”. Hän on jälleen uhrautunut ja pelastanut Suomen ja Neuvostoliiton väliset ystävyysuhteet. Kekkonen siirtyy *minä*-pronominin käytöstä *me*-pronominiin. Heikkisen ja Lounelan (2009: 238) mukaan presidentti laajentaa näin vähi-

tellen merkityksen piiriä, kun hän siirtyy presidenttiyksilöstä ja -instituutiosta muihin näkökantoihin. Ensin Kekkonen viittaakin itseensä sekä henkilönä että instituutiona: *Se oli vaikein ja omalla tavallaan raskain matka, minkä olen valtakunnan asioissa koskaan tehnyt.* Tämän jälkeen hän laajentaa merkityspiiriä viittaamalla Suomen valtiojohtoon ja kansaan: *Voimme luottavaisin mielin jatkaa puolueettomuuspolitiikkaamme.* [– –] Lisäksi Kekkonen käyttää myös takausta *Ei ole pienintäkään epäilystä, että – –*, jolla hän viittaa implisiittisesti itseensä. Tällä tavoin Kekkonen osoittaa mielipiteensä ikään kuin yleisenä totuutena ja vahvistaa samalla argumentaatiotaan.

4.1.2 Todellisuuden rakenteeseen perustuvat argumentit

Kvasiloogisten argumenttien lisäksi puheissa esiintyy myös todellisuuden rakenteeseen perustuvia argumentteja. Nämä argumentit muodostuvat joko peräkkäisyys- tai rinnakkaisuussiteistä. Peräkkäisyysiteisillä argumenteilla ilmaistaan muun muassa kausaalisuhteita sekä päämäärien ja keinojen välisiä yhteyksiä. (Perelman 1971: 261–263, 273.) Presidentit pohtivat puheissaan varsinkin kausaalisuhteita eli syy-seuraussuhteita. Esimerkissä (10) Kallio pyrkii tekemään kansalaisille sotaa ymmärrettäväksi.

- (10) Kun Suomi tuon perättömän syytöksen torjui, rikkoi Neuvostoliitto yksipuolisesti hyökkäämättömyyssopimuksen ja antoi sotajoukkojensa hyökätä lukuisissa kohdin Suomen rajan yli viikko sitten. Näin joutui Suomi tahtomattaan sotaan, *vaikka* olemme halunneet rauhallista ratkaisua. (Kallio 6.12.1939)

Esimerkissä (10) Kallio selostaa Suomen kansalle talvisodan syyttymiseen johtaneista syistä. Hän vahvistaa Suomen ja Neuvostoliiton välistä vastakkainasettelua entisestään *vaikka*-konjunktiolla. Tällä tavoin Kallio pyrkii torjumaan väriä johtopäätöksiä: Suomen ja Neuvostoliiton pyrkimykset ovat poikenneet toisistaan alusta asti. Esimerkissä toistuu sotaretoriikalle tyypillinen hyvän ja pahan välinen taistelu.

Kun talvisota päättyi, Kallio hyödynsi jälleen syy-seuraussuhdetta. Tällä kertaa hän pyrki selittämään argumentilla välirauhan solmimiseen johtaneen syyn. Esimerkissä

(11) Kallio esittää, ettei Suomella ollut muuta vaihtoehtoa kuin solmia rauha suurvallan kanssa.

- (11) Kansamme voi luottaa siihen, että hallituksen tarkoitus on ollut kaikin voimin estää rauhanteolla *Suomen kansan elinvoiman jatkuva tuhoaminen* tässä voimasuhteiltaan epätasaisessa taistelussa, johon yksin olimme joutuneet suurvaltaa vastaan. (Kallio 13.3.1940)

Esimerkissä (11) Kallio käyttää abstraktia ja voimakasta ilmausta *Suomen kansan elinvoiman jatkuva tuhoaminen*. Ilmauksessa käytetään aktiivisen verbin sijasta niin sanottua kielipillistä metaforisuutta *tuhoaminen* (vrt. ”joku tuhoaa”). Näin Kallio piilottaa teon tekijän eli Neuvostoliiton. Heikkisen (2006: 182) mukaan kielipillillä metaforisuudella ei piiloteta vain tekijää, vaan samalla hämärtyy se, onko kyse yleisestä tosiasia-asta vai puhujan subjektiivisesta arviosta. Kallio pyrkii siis myös piilottamaan todelliset ajatuksensa.

Kun jatkosota alkoi, myös Ryti joutui puolustelemaan aiemmin solmittua välirauhaa. Esimerkissä (12) Ryti turvautuukin kausaalisuhteeseen.

- (12) *Jäätyämme talvisodassamme 1939–1940 vaille sotilaallista apua meidän oli pakko maaliskuun 13. päivänä pimeinä yön hetkinä solmia Neuvostoliiton kanssa rauha, joka suurin uhrein käydyn menestyksellisen puolustustaistelun jälkeen tuntui lamauttavan raskaalta.* (Ryti 26.6.1941)

Esimerkissä (12) Ryti pyrkii osoittamaan, että rauhaan on päädytty yhteistuumin Suomen valtiojohtoon kanssa. Hän viittaakin eksplisiittisellä *me*-pronominilla niin itseensä kuin muuhun valtiojohtoon. Wilsonin (1990: 52) mukaan presidentti voi *me*-pronominilla jakaa vastuuta muille. Ryti hyödyntää myös vuosilukuja ja päivämäärää, joilla hän saa tekstiin vakuuttavuutta. Outi Blomqvist (1997: 136) toteaa, että numerotiedot tuovat tekstiin objektiivisuuden ja tieteellisyyden tuntua.

Myös Kekkonen hyödyntää syy-seuraussuhdetta. Esimerkissä (13) Kekkonen pyrkii antamaan selityksen noottikriisille.

- (13) *Neuvostoliiton huolestuneisuus* Länsi-Saksan kiihdytetyn aseistautumisen johdosta *on tosiasia, ja se on aito – ja historian valossa hyvin ymmärrettävä*. Tämä seikka sanelee Neuvostoliiton toimenpiteet. (Kekkonen 26.11.1961)

Esimerkissä (13) Kekkonen esittää väitteensä yleisenä totuutena, jota ei tarvitse perustella: *Neuvostoliiton huolestuneisuus – on tosiasia, ja se on aito – ja historian valossa hyvin ymmärrettävä*. Hän olettaa, että kuulijat tietävät, mistä on kyse ja miksi Neuvostoliitto toimii niin kuin toimii.

Kausaalisuhteiden lisäksi presidentit pohtivat myös päämäärien ja keinojen välisiä yhteyksiä. Näin tekevät Ståhlberg ja Kekkonen. Presidentit käyttävät tätä peräkkäisyysiteitä argumenttia monenlaiseen tehtävään. Esimerkissä (14) Ståhlberg vetoaa Suomen armeijan tulevaisuuden puolesta.

- (14) Samalla kun täysin käsitämme nyt sovitun rauhan merkityksen Suomen vastaiselle kohtaloille, samalla on meidän kiitollisuudella muistettava myöskin Suomen sotavoimaa, joka tyhjästä luotuna on vapauttanut maamme ja sota-aikana ollut sen turvana, siten tehden tyydyttävän rauhan mahdolliseksi. *Eikä tämän sotavoiman tehtävä suinkaan rauhanteekoon pääty, vaan jos mieli rauhan ja sillä saavutettujen etujen tulla kestäviksi, on täyskelpoisen Suomen sotavoiman oltava vahtipaikallaan valmiina puolustamaan Suomen itsenäisyyttä ja vapautta*. (Ståhlberg 16.10.1920)

Esimerkissä (14) Ståhlberg pyrkii osoittamaan, että saavutetusta itsenäisyydestä ja Tarton rauhansopimuksesta huolimatta, Suomi tarvitsee edelleen armeijaa. Jos päämääränä on itsenäisen ja demokraattisen valtion säilyminen, niin silloin vahva armeija on keino ja edellytys tämän tavoitteen saavuttamiseksi.

Esimerkissä (15) Kekkonen pyrkii päämäärän ja keinojen välisellä yhteydellä lieventämään noottikriisistä aiheutunutta kohua.

- (15) *Jokainen valtio pyrkii* kaikkiin käytettävissä oleviin keinoihin takaamaan turvallisuutensa ja suorittamaan välttämättömät toimenpiteet varustautuakseen hyökkäyksen torjumiseen. (Kekkonen 26.11.1961)

Esimerkissä (15) Kekkonen pyrkii antamaan selityksen Neuvostoliiton lähettämälle nootille. Kekkonen käyttääkin takausta: *Jokainen valtio pyrkii* – –. Takauksella Kekkonen viittaa terveeseen järkeen: Jokaisen valtion päämääränä on oman turvallisuutensa takaaminen. Jokainen valtio on näin valmis kaikkiin keinoihin maan turvallisuuden ollessa uhattuna.

Peräkkäisyysiteisten argumenttien lisäksi todellisuuden rakenteeseen perustuviin argumentteihin kuuluvat myös rinnakkaisuussiteiset argumentit. Rinnakkaisuussiteisillä argumenteilla voidaan muun muassa vedota henkilön luonteeseen hänen tekojensa perusteella sekä yhdistää symbolin ja sen kohteen toisiinsa. (Perelman 1971: 293, 331–332.) Nämä argumenttityypit ovat harvinaisia aineistossa, sillä molemmat esiintyvät vain kerran. Esimerkissä (16) Kekkonen vetoaa henkilön luonteeseen hänen tekojensa perusteella.

- (16) *Pääministeri Hruštšev osoitti nyt – niin kuin usein aikaisemminkin – suurta ymmärtämystä Suomen asemaa, sen näkökantoja ja toivomuksia kohtaan. Pääministeri Hruštšev on Neuvostoliiton johtava valtiomies ja tietenkin katsoo kaikessa toiminnassaan ensi sijassa oman maansa etua, mutta hän on samalla suuri Suomen ystävä, niin kuin myös moni hänen hallitustovereistaan, ja me saamme aina osaksemme hänen ymmärtämyksensä.* (Kekkonen 26.11.1961)

Esimerkissä (16) Kekkonen pyrkii pehmentämään Hruštševin julkisuuskuvaa. Hän luo *mutta*-konjunktioilla vastakkainasettelun: Hruštšev on sekä Neuvostoliiton johtaja että Suomen ystävä. Tällä tavoin Kekkonen osoittaa, että noottikriisin hyvä lopputulos saavutettiin Hruštševin ymmärtäväisen luonteen ansiosta.

Kallio yhdistää puolestaan symbolin ja sen kohteen toisiinsa. Esimerkissä (17) Kallio pyrkii symbolilla herättämään kansalaisten luottamusta siitä, että sota on voitettavissa.

- (17) *Armeijamme aseineen on myös suojaamassa olemassaoloamme. [– –] Mitä armeijaan tulee, niin sen sankaritekojen korkeimpana symbolina kiitän armeijan ensimmäistä miestä, sotamarsalkka Mannerheimia, joka ihmeteltävällä taidolla ja tarmolla on menestyksellä ylipäällikkönä johtanut puolustustamme.* (Kallio 13.3.1940)

Esimerkissä (17) Kallio tekee Mannerheimista Suomen armeijan symbolin. Tällä tavoin hän pyrkii sekä korottamaan Suomen armeijan asemaa että oikeuttamaan Suomen valtion olemassaoloa muiden valtioiden joukossa. Perelmanin (1996: 115) mukaan abstraktiin ideaan on vaikea liittää tunteita, joten symboli on usein välttämätön isänmaallisen tai uskonnollisen tunteen herättämiseksi. Lisäksi Kallio käyttää myös yksikön 1. persoonan verbiä *kiitän*, jolla hän viittaa puhuvansa niin sanottuna instituutiona (ks. myös esimerkit 7 ja 8).

Todellisuuden rakenteeseen perustuviin argumentteihin kuuluu myös niin sanottu pragmaattinen argumentti. Kyseessä on peräkkäisyysiteinen argumentti, jossa puhuja arvioi tosiseikkaa sen seurausten perusteella. (Perelman 1971: 266; Perelman 1996: 94–95.) Tätä argumenttityyppiä käyttää ainoastaan Kallio. Esimerkissä (18) Kallio arvioi argumentilla talvisodan jälkeisen Suomen mahdollisuuksia rakentaa tulevaisuuttaan.

- (18) *Meillä on mahdollisuuksia rakentaa tulevaisuutemme, sillä Suomen kansa on säilynyt, valtiokoneistomme on koskematon ja suomalaisten kansallistunto ja kunnia ovat jäljellä kirkastuneina ja entistä määrätietoisempina tulevista tehtävistään. [– –] ...Toivon sydämestäni, että se yhteistunto, joka koettelemuksissamme on meitä pystyssä pitänyt, yhä lujittuisi, sillä siitä riippuu kansamme menestys ja tulevaisuus. (Kallio 13.3.1940)*

Esimerkissä (18) Kallio osoittaa, että Suomella on hyvät kehitysnäkymät. Esimerkissä on vahvasti läsnä arvottaja, vaikka Kallio ei sitä eksplisiittisesti ilmaisekaan: *Meillä on mahdollisuuksia rakentaa tulevaisuutemme, sillä – –* (vrt. ”Mielestäni meillä on mahdollisuuksia rakentaa tulevaisuutemme, sillä – –”). Hän pyrkii vahvistamaan kansalaisien välistä yhteisvastuuta konkreettisen arvon, isänmaan, kautta.

4.1.3 Todellisuuden rakennetta määrittelevät argumentit

Todellisuuden rakennetta määrittelevistä argumenteista presidentit hyödyntävät analogiaa, mallia, vastamallia ja havainnollistusta. Analogia perustuu kahden asian samankaltaisuuteen, mutta ei niiden väliseen samanarvoisuuteen (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971: 372–373). Analogia perustuu siis siihen, että yhtäläisyyksiä etsitään erilaisista asioista (Kakkuri-Knuutila 2000: 252). Analogia on aineistossa harvinainen, sillä presi-

denteistä vain Relander käyttää sitä. Esimerkissä (19) Relander pyrkii analogian avulla saamaan Lapuan liikkeelle kansalaisten kannatusta.

- (19) *Luottakaamme siihen, että tämä isänmaallinen kansanliike on kiirastulen tavoin puhdistava ja herättävä – kokoava kansalaiset luottamukselliseen, rakentavaan yhteistyöhön sisäisesti ja ulkonaisesti lujan valtion luomiseksi, työhön rakkaan isänmaamme tosi onneksi ja menestykseksi.* (Relander 7.7.1930)

Esimerkissä (19) Relander yhdistää toisiinsa Lapuan liikkeen ja *kiirastulen*. Lapuan liike on kuin Raamatun *kiirastuli*, joka puhdistaa Suomen ”huonosta aineksesta”. Näin presidentti ilmaisee implisiittisesti kommunismin vastaisuutensa. Hän esittääkin Lapuan liikkeen Suomen pelastuksena. Relander ei eksplisiittisesti käske kansalaisia, vaan hän pyrkii implisiittisesti ohjaamaan ja velvoittamaan: *Luottakaamme siihen, että – –*. Heikkinen ja Lounela (2009: 238) toteavat, että presidentti voi *me*-pronominilla velvoittaa kansalaisia implisiittisesti.

Mallilla tarkoitetaan tiettyä käyttäytymistapaa, jonka mukaisesti yleisö pyritään saamaan toimimaan. Malli perustuu siis auktoriteettiin. (Perelman 1971: 363–364.) Tätä argumenttia käyttää sekä Svinhufvud että Kekkonen. Presidentit ilmaisevat mallilla, millainen käytös on oikeaa ja hyväksyttyä. Esimerkissä (20) Svinhufvud pyrkii mallin avulla lopettamaan Mäntsälän kapinan.

- (20) *Vielä tahdon sanoa niille monille, jotka jo katuen hairahdustaan ovat huolissaan heitä uhkaavasta rangaistuksesta, että jos he hetimiten palaavat kotoisiin askareihinsa, heitä ei uhkaa mikään rangaistus, mikäli he eivät ole olleet kapinaan yllyttäjiä.* (Svinhufvud 2.3.1932)

Esimerkissä (20) Svinhufvud vetoaa suojelukuntalaisten kuuliaisuuteen. Hän tarjoaa anteeksiantoa, mutta siihen sisältyy ehto: Ei saa olla kapinaan yllyttäjä. Tällä tavoin presidentti esittää, ettei kapinointi ole suojeluskuntalaisille soveliasta käytöstä (ks. myös esimerkki 3).

Varsinkin Kekkonen hyödyntää mallia puheessaan. Hän käyttää mallia sekä Suomen valtiojohdon että kansalaisten ohjaamiseen. Kekkonen tavoitteena on yhtenäinen kanta

suhteessa Neuvostoliittoon. Parviaisen mukaan Neuvostoliittoa käytettiin Suomessa ystävyys-, yhteistyö- ja avunantosopimuksen aikana epäsuorasti pelotteena. Tapana oli vetoa niin sanottuihin hyviin suhteisiin Neuvostoliiton kanssa. (Parviainen 2009: 208.) Esimerkeissä (21), (22) ja (23) Kekkonen pyrkiikin saaman kansalaiset kannattamaan Suomen ja Neuvostoliiton välistä ystävyyspolitiikkaa.

- (21) Rohkenen *vedota* Suomen kansaan ja *pyytää* niitä, jotka eivät ole tunteet luottamusta Neuvostoliiton ystävyyteen, että he menettelisivät, urheiluterminä käyttäkseni, ”hyvän häviäjän” tavoin. *Urheilussa ”hyvä häviäjä” on monesti parempi kuin huono voittaja.* (Kekkonen 26.11.1961)

Esimerkissä (21) Kekkonen esittää mallin avulla, millaista asennetta ja käytöstä hän kansalaisilta odottaa ja erityisesti niiltä, jotka eivät suhtaudu suopeasti Neuvostoliittoon. Kekkonen ei käske, vaan *vetoaa* ja *pyytää*. Hän havainnollistaa pyyntöään urheilukilpailuilla. Kekkonen käyttää niin sanottua urheilukilpailumetaforaa ”hyvä häviäjä”. Kuusisto (1998: 130) mukaan urheilukilpailumetaforalla voidaan yhdistää kaksi erilaista puolta: vakavuuden ja leikinomaisuuden. Kekkonen viittaa ”hyvällä häviäjällä” kansalaisten käytökseen, jotta he toimisivat urheilukilpailijoiden tavoin reippaasti.

Vastamallilla tarkoitetaan vastakkaista epäsuotavaa käytöstä (Perelman 1971: 366). Esimerkissä (22) Kekkonen hyödyntää sekä vastamallia että mallia.

- (22) *Toistan sen, mitä sanoin viikko sitten: uhmamieli ja yltiöpäisyys on nyt kansallinen vaara.* Me olemme saaneet tavan takaa muistutuksen siitä, mitä etumme vaatii, ja olisi aika lopettaa henkilökohtaisesta katkeruudesta aiheutunut epärealistinen politikointi, joka on jo vienyt harjoittajansa lopulliseen umpikujaan. *Heidän henkilökohtaisena tyydytyksenään ja kansalaisten heille osoittamana kunnioituksena olkoot Spinozan sanat: ”Hengen suurpiirteisyys tai rohkeus, ne ovat yksityisiä hyveitä, valtion hyve on turvallisuus.” Kun he poistuvat näyttämöltä, he tietävät palvelevansa korkeinta vaatimusta, mikä kansalaisille asetetaan, oman isänmaansa turvallisuutta.* (Kekkonen 26.11.1961)

Esimerkissä (22) Kekkonen pyrkii ohjeistamaan Suomen valtiojohtoa. Hän ilmaisee vastamallilla, millainen valtionjohdon asenne on vaaraksi Suomen ja Neuvostoliiton välisille ystävyysuhteille: *uhmamieli ja yltiöpäisyys on nyt kansallinen vaara.* Hän ha-

vainnollistaa väitettään esimerkillä. Kekkonen viittaa Spinozan sitaattiin, jolla hän muodostaa ikään kuin säännön: ”*Hengen suurpiirteisyys tai rohkeus, ne ovat yksityisiä hyveitä, valtion hyve on turvallisuus.*” Lopuksi Kekkonen osoittaa vielä mallin avulla, miten ”epärealistisen politikoinnin harjoittajilla” tulee hänen mielestään toimia: *Kun he poistuvat näyttämöltä, he tietävät palvelevansa korkeinta vaatimusta, mikä kansalaisille asetetaan, oman isänmaansa turvallisuutta.*

Esimerkissä (23) Kekkonen jatkaa Suomen valtiojohdon ohjeistamista.

- (23) *Kevästä 1957 lähtien, kun Fagerholmin toinen hallitus hajaantui sosiaalidemokraattisen puolueen sisäisiin riitaisuuksiin, minulla on ollut pelko siitä, että Paasikiven aloittama ulkopoliittinen linjamme luhistuisi sisäpoliittisiin erimielisyyksiin ja niistä seuraaviin ulkopoliittisiin johtopäätöksiin. Mielessäni ovat näinä vuosina olleet usein Snellmanin sanat: epäonnistuminen on historian tuomio. En ole pelännyt epäonnistumista henkilökohtaisesti; sehän on ollut monen maansa parasta tarkoittavan kansalaisen kohtalo vaiherikkaina aikoina, sellaiseen on jokaisen poliittisessä toiminnassa mukana olevan ollut pakko varautua. Olen pelännyt epäonnistumista Suomen kansan puolesta, koska olen sydämeni pohjasta ollut vakuuttunut, että jos meidän ei onnistu pysyä Paasikiven aloittamalla poliittisella linjalla, meitä odottavat raskaat ja kovat kohtalot. (Kekkonen 26.11.1961)*

Esimerkissä (23) Kekkonen käyttää mallina Paasikiven poliittista linjaa. Hän esittää, että Paasikiven poliittinen linja on ainoa ja oikea tapa, jonka mukaisesti valtiojohdon tulisi toimia, sillä vain se pystyy turvaamaan Suomen tulevaisuuden. Kekkonen havainnollistaa väitettään Snellmanin sitaatilla: *epäonnistuminen on historian tuomio*. Hän laajentaa ja konkretisoi sitaatin ajatusta: *En ole pelännyt epäonnistumista henkilökohtaisesti – –. Olen pelännyt epäonnistumista Suomen kansan puolesta – –*. Tällä ja eksplisiittisellä *minä*-valinnalla Kekkonen osoittaa henkilökohtaista sitoutumistaan ja vastuutaan.

4.1.4 Dissosiativiset argumentit

Assosiativisten eli sidosmuotoisten argumenttien lisäksi aineistossa esiintyy myös dissosiativisia, erottelumuotoisia argumentteja. Dissosiativiset argumentit perustuvat

kahden asian erottamiseen toisistaan (Perelman 1971: 415–416). Presidentit hyödyntävät dissosiativisia argumentteja, kun he haluavat osoittaa, mistä jossakin asiassa tai tilanteessa on oikein kyse. Presidenteistä vain Svinhufvud ei käytä ainuttakaan erottelumuotoista argumenttia. Esimerkissä (24) Ståhlberg pyrkii osoittamaan, että vaikka kaikkea ei ole pystytty saavuttamaan Tarton rauhansopimuksella, on Suomella kaikesta huolimatta hyvät tulevaisuudennäkymät.

- (24) Kun Tarton rauhanneuvottelukunta nyt taas on kotona keskuudessamme, on sillä yhtä raskas ja vastuunalainen kuin tärkeäkin tehtävä valmiiksi suoritettuna. *Eihän rauhansopimuksella tosin ole saatu kaikkia suomalaisten toiveita ja vaatimuksia toteutetuksi*, eikä se häikäise hetkellisten laajojen valloitusten loistolla. *Mutta, mikä kenties todellisuudessa onkin tärkeämpi, mitään Suomen elinetsuja ei sillä tarvinnut alttiiksi antaa eikä askeltakaan Suomen aluetta luovuttaa*, rauhanneuvottelukunnan on päinvastoin onnistunut vakaannuttaa, sikäli kuin se nykyoloissa on mahdollista, Suomen uutta asemaa itsenäisenä valtiona ja lujittaa sen tulevaisuuden mahdollisuuksia sekä valmistaa heimoveljillekin pohja ja lähtökohta itsenäiselle kehitykselle. (Ståhlberg 16.10.1920)

Esimerkissä (24) Ståhlberg erottaa toisistaan kansalaisten toiveet ja vaatimukset sekä Tarton rauhansopimuksessa saavutetut etuudet. Presidentti hyödyntää *mutta*-konjunktiota, jolla hän lisää argumenttinsa painoarvoa. Ståhlberg pyrkii dissosiativisella argumentilla perustelamaan solmittua Tarton rauhansopimusta.

Esimerkissä (25) Relander pyrkii puolestaan lisäämään dissosiativisella argumentilla Lapuan liikkeen kannatusta.

- (25) *Lapuanliikkeen päämääränä on Suomen valtion ja yhteiskunnan sisäinen lujittaminen. Lapuan liike ei pyri Suomen nykyisen valtiomuodon muuttamiseen, eikä tavoittele mitään diktatuuria*, vaan pitää kiinni Suomen historialliseen kehitykseen perustuvasta yhteiskuntajärjestyksestä. (Relander 7.7.1930)

Esimerkissä (25) Relander esittää Lapuan liikkeen päämääräksi Suomen valtion ja yhteiskunnan sisäisen lujittamisen. Hän erottaa toisistaan kansalaisten aiheettoman pelon ja Lapuan liikkeen ”todellisen päämäärän”. Tällä tavoin presidentti tuo implisiittisesti esille ideologiansa, kommunismin vastaisuutensa (ks. myös esimerkki 19).

Esimerkissä (26) Kallio pyrkii dissosiatiivisella argumentilla tekemään kansalaisille sotaa ymmärrettäväksi.

- (26) Kaksikymmentä vuotta on kulunut siitä, kun teimme rauhansopimuksen Neuvostoliiton kanssa. ... *Nyt on kumminkin Neuvostoliitto ehdottanut meille suurkaupunkinsa Leningradin turvallisuuden nimessä uusia raja-järjestelyjä ja vaatinut itselleen luovutettavaksi alueita*, joita vuosisadat sukupolvi sukupolven perästä suomalainen väestö on raivannut ja viljel-lyt, väestö, joka ei ikinä ole uhannut Pietarin turvallisuutta eikä Neuvos-toliiton rauhaa. (Kallio 6.12.1939)

Esimerkissä (26) Kallio erottaa toisistaan Neuvostoliiton aluevaatimukset ja suomalai-sen väestön raivaamat alueet. Tällä tavoin hän pyrkii osoittamaan, ettei Neuvostoliitolla ole oikeutta vaatimiinsa alueisiin.

Kun Kallio käyttää dissosiatiiivista argumenttia talvisodan selittämiseen, niin Ryti selit-tää argumentilla puolestaan jatkosotaa. Tämä näkyy esimerkissä (27).

- (27) Jo heti Saksan ja Neuvostoliiton sodan puhjettua tapahtui Neuvostoliiton taholta lukuisia rajaloukkauksia, joitten johdosta me esitimme tarmokkai-ta vastalauseita, mutta ilman mitään tulosta. *Eilisestä alkaen Neuvostolii-ton sotavoimat sopimuksista mitään välittämättä ja ilman meidän anta-mamme aiheita ovat hallituksen määräyksestä suorittaneet säännöllisiä, laajoja sotatoimia* maamme kaikissa osissa ja ”tapojensa mukaisesti” pääasiallisesti kohdistaneet ne täysin avoimia paikkakuntia ja rauhallista siviiliväestöä vastaan. (Ryti 26.6.1941)

Esimerkissä (27) Ryti erottaa, Suomen vastalauseet sekä Neuvostoliiton rajaloukkaukset ja sotatoimet, toisistaan. Tällä tavoin hän esittää, että Neuvostoliitto on yksin syyllinen koko sodan alkamiseen. Esimerkeissä (26) ja (27) toistuu sotaretoriikalle ominainen hyvän ja pahan välinen vastakkainasettelu.

Esimerkissä (28) Kekkonen osoittaa dissosiatiivisella argumentilla, mistä noottikriisissä on varsinaisesti kyse.

- (28) Nootin lähtökohtana oli ja meidän suhteittemme perustana nyt ja jatku-vasti on, että *joko Neuvostoliitto luottaa Suomen poliittiseen johtoon, hal-*

litukseen ja tasavallan presidenttiin, tai sen on hankittava takeita turvallisuudelleen Pohjois-Euroopassa ensi aluksi niitä keinoja käyttäen, jotka yhteistyö- ja avunantosopimus sille tarjoaa. Näin olen havainnut asioiden olevan keskusteltuani perusteellisesti pääministeri Nikita Sergejevitš Hruštševin kanssa nootin syistä ja sen aiheuttamasta tilanteesta. (Kekkonen 26.11.1961)

Esimerkissä (28) Kekkonen erottaa käsitteet luottamus vs. epäluottamus: Joko Neuvostoliitto luottaa Suomen poliittiseen johtoon, tai sitten ei. Kekkonen viittaa käymiinsä keskusteluihin Hruštševin kanssa ja saa tällä tavoin tukea argumentilleen.

4.1.5 Yhteenveto

Perelmanin argumentaation tekniikoiden tarkastelu osoittaa, että aineistossa suositaan assosiativisia argumentteja. Dissosiativiset argumentit ovat harvinaisimpia. Presidentit pyrkivät siis enemmänkin yhdistämään erilaisia asioita keskenään kuin erottamaan niitä toisistaan. Aineiston lukuisat argumentit kertovat puhekulttuurista, jolle on ominaista argumenttien runsaus. Suomen kansan vakuuttaminen perustuu enemmänkin kannanottojen perustelemiseen kuin tunteiden hurmukseen.

Esimerkeistä ilmenee myös, kuinka olennainen osa retoriset kuviot ja muut retoriset keinot ovat argumentaatioissa. Presidentit käyttävät retorisia kuvioita ja keinoja argumentaation osana ja saavat tällä tavoin tukea argumenteilleen. Vuosien 1920–1961 väliset Suomen tasavallan presidentit rakentavat siis puheensa väitteiden ja perustelujen maaperälle, mutta eivät unohda myöskään tunteita.

4.2 Retoriset kuviot ja keinot puheissa

Argumentaation tekniikoiden ohella aineistossa esiintyy myös retorisia kuvioita. Retorisia kuvioita käytetään niin itsenäisinä tehokeinoina kuin argumentaation osana (Perelman 1996: 47). Tässä luvussa teenkin yhteenvetoa aineistossa olevista erilaisista retorista keinoista. Aloitan tarkastelun retorista kuvioista: troopeista, ajatuskuvioista ja kie-

lellisistä kuvioista (ks. luku 3.4). Tämän jälkeen tarkastelen, millaisia muita retorisia keinoja presidentit hyödyntävät puheissaan.

4.2.1 Troopit

Troopeista eli kielikuvista presidentit käyttävät metaforaa, metonymiaa ja vertausta. Suomen tasavallan presidentit käyttävät metaforia monenlaiseen tehtävään. Esimerkiksi Kallio kutsuu Suomen kansalaisia *vartijoiksi* ja *länsimaisen sivistyksen etuvartijoiksi* (esimerkit 8 ja 54). Kekkonen käyttää taas urheilumetaforaa ”*Hyvä häviäjä*” (esimerkki 21). Esimerkissä (29) Ryti käyttää niin sanottua satumetaforaa.

- (29) *Mahdollisuutemme selviytyä tästä toisesta puolustustaistelustamme menestyksellisesti ovat tällä kertaa vallan toisenlaiset kuin viimein, jolloin yksin seisomme idän suuren jättiläisen puristuksessa.* Suur-Saksan valtakunnan sotavoimat nerokkaan johtajansa, valtakunnankansleri Hitlerin komennossa, käyvät rinnallamme menestyksellistä taistelua meille tuttuja Neuvostoliiton sotavoimia vastaan. Sen lisäksi eräät muut kansat ovat aloittaneet sotatoimet Neuvostoliittoa vastaan, niin että on muodostunut yhtenäinen rintama Jäämereltä Mustalle merelle saakka. Neuvostoliitto ei näinollen kykene asettamaan meidän puolustusvoimiamme vastaan sitä musertavaa ylivoimaa, joka viime kerralla teki puolustustaistelumme epätoivoiseksi. Nyt Neuvostoliitto on joutunut lukumäärältään tasavertaiseen taisteluun, jossa meidän oman puolustussotamme onnistuminen on varma. (Ryti 26.6.1941)

Esimerkissä (29) Ryti puhuu *idän suuresta jättiläisestä*, jolla hän tarkoittaa Neuvostoliittoa. Ryti käyttää satumetaforaa sodan asetelman ja osapuolten välisten roolien kuvailmiseen. Tällä tavoin hän saa luotua järjestystä ja merkitystä käytävään sotaan. Kuusiston (1998: 118) mukaan erilaiset metaforat, kuten satu- ja urheilukilpailumetafora, auttavat hahmottamaan todellisuutta, kun kaukainen, outo tai väkivaltainen tapahtuma rinnastetaan johonkin tutumpaan tai eri lailla vaaralliseen.

Burke (1969: 503) tarkoittaa metaforalla tietyn asian ymmärtämistä jonkin toisen asian kautta. Esimerkeissä (30) Ryti pyrkii tekemään ajatuksensa ymmärrettäväksi metaforan avulla.

- (30) Sekä lähetystönsä avulla että käyttäen hyväkseen Suomen kansalaisia, jotka ovat olleet suostuvaisia vaihtamaan isänmaansa *Juudaksen hopearahoihin*, Neuvostoliitto on pyrkinyt häikäilemättömästi sekautumaan Suomen sisäisiin asioihin. (Ryti 26.6.1941)

Esimerkissä (30) Ryti puhuu *Juudaksen hopearahoi*sta. Hän pyrkii metaforalla ilmaiseemaan, kuinka häikäilemätön Neuvostoliitto voi olla. Lisäksi Ryti pyrkii osoittamaan, kuinka vakavaan tekoon jotkut Suomen kansalaisista ovat syyllistyneet.

Myös esimerkissä (31) Ryti selventää ajatuksiaan metaforan avulla.

- (31) Kansalaiset! Vuosisadat ovat osoittaneet, että paikalla, minkä kohtalo on kansallemme antanut, ei pysyväistä rauhaa ole voitu saavuttaa. *Idän paine on aina ollut meitä vastassa*. Tämän paineen helpottamiseksi, ikuisen uhkan hävittämiseksi, tulevien sukupolvien onnellisen ja rauhallisen elämän turvaamiseksi me nyt käymme taisteluun. (Ryti 26.6.1941)

Esimerkissä (31) Ryti käyttää taas metaforaa *idän paine*, jolla hän viittaa Venäjään. Tällä tavoin hän pyrkii osoittamaan, ettei Suomella ole muuta vaihtoehtoa kuin sotia Neuvostoliiton kanssa. Ryti pyrkii metaforilla korostamaan tiettyjä näkökulmia ja herättämään kansalaisten tunteita.

Metonymia on aineistossa toiseksi eniten käytetty trooppi. Metonymiaa hyödyntävät Kallio, Svinhufvud ja Ryti. Burken mukaan metonymia on välttämätön maailman hahmottamiseksi ja ymmärtämiseksi. Hän pitää sitä eräänlaisena reduktiona, jolla voidaan immateriaalista, abstraktia asiaa, ilmaista materiaalisen, käsin kosketeltavan asian, avulla. (Burke 1969: 506–507.) Esimerkeissä (32), (33) ja (34) presidentit rinnastavatkin abstraktia asiaa johonkin konkreettiseen.

- (32) Tiedän tulkitsevani koko kansamme tunteet lausuessani, että tämän sodan aikana on sotamarsalkka Mannerheim *astunut yhä lähemmäksi kansan sydäntä*. (Kallio 13.3.1940)

Esimerkissä (32) Kallio rinnastaa abstraktia asiaa, tunteita, konkreettiseen eli sydämeen: – *astunut yhä lähemmäksi kansan sydäntä*. Tällä tavoin Kallio pyrkii ikään kuin lieventämään argumenttiaan ja samalla piilottamaan sekä itsensä että omat tunteensa.

Esimerkissä (33) Ryti pyrkii esittämään, ettei Suomen tavoitteena ole kostotoimet.

- (33) Suomen taholta pyrittiin unohtamaan kärsityt vääryydet ja nöyryytykset, vaikka Neuvostoliiton vastoin kaikkia kansainvälisen oikeuden ja moraalien vaatimuksia aloittaman *hyökkäyssodan haavat kirvelivätkin koko kansan sydämissä*. (Ryti 26.6.1941)

Esimerkissä (33) Ryti käyttää metonymiaa negatiivisten tunteiden osoittamiseen. Hän rinnastaa kipeät tuntemukset *sydämessä oleviin haavoihin*. Metonymian avulla presidentti voi ikään kuin implisiittisesti ilmaista tunteitaan.

Esimerkissä (34) Svinhufvud käyttää metonymiaa muuhun tehtävään kuin tunteiden ilmaisemiseen.

- (34) Minä olen läpi pitkän elämäni taistellut lain ja oikeuden ylläpitämiseksi ja minä en voi sallia, että *laki nyt tallataan jalkojen alle* ja kansalaiset johdetaan aseelliseen taisteluun toisiaan vastaan. (Svinhufvud 2.3.1932)

Esimerkissä (34) Svinhufvud pyrkii metonymialla selittämään kapinaa kansalaisille. Hän rinnastaa suojeluskuntalaisten kapinan *lain tallaamiseen jalkojen alle*. Tällä tavoin presidentti havainnollistaa kapinaa ja tekee sitä kansalaisille konkreettisemmaksi.

Metaforan ja metonymian jälkeen vertaus on kolmanneksi yleisin trooppi aineistossa. Se on harvinainen, sillä presidenteistä vain Ryti hyödyntää sitä. Vertauksen näkyvät esimerkeissä (35) ja (36).

- (35) Tehdäkseen Suomen täysin suojattomaksi valtaviensotavoimiensa hyökkäystä vastaan Neuvostoliitto vaati Hangon meritukikohtaa ja Sallan radan rakentamista. Se perusteli Hangon tukikohdan vuokraamista sillä, että Neuvostoliiton oli saatava tämä Suomenlahden avainasema varmentakseen suuren merikaupunkinsa Leningradin turvallisuuden. Hankoon sijoitetut taisteluvoimat eivät kuitenkaan viittaa niinkään paljon merelliseen puolustustehtävään, vaan hyökkäykseen ja hyökkäykseen maitse. [–] *Hanko oli kuin suoraan Suomen sydäntä vastaan tähdätty pistooli*. (Ryti 26.6.1941)

- (36) Sallan rata, jonka avulla oli määrä yhdistää Suomen rautatieverkosto Muurmannin rataan, merkitsi ilmaisesti uuden hyökkäysreitän asettamista Neuvostoliiton käytettäväksi. *Uhka, joka tähän ratavaatimukseen sisältyi, kohdistui koko Pohjois-Skandinaviaan, mutta oli ensi sijassa kuin Suomen selkään suunnattu tikari.* (Ryti 26.6.1941)

Esimerkissä (35) Ryti käyttää vertausta: *Hanko oli kuin suoraan Suomen sydäntä vastaan tähdätty pistooli.* Esimerkissä (36) esiintyy taas vertaus: *Uhka – – oli ensi sijassa kuin Suomen selkään suunnattu tikari.* Rytin esimerkit kuvaavat Neuvostoliiton Suomelle esittämiä vaatimuksia. Vertauksilla presidentti saa korostettua Neuvostoliiton tekojen raskauttavuutta.

4.2.2 Ajatus- ja kielelliset kuviot

Ajatuskuvioista presidentit hyödyntävät esimerkkejä, sitaatteja ja huudahduksia. Esimerkkejä käyttävät Ryti, Kekkonen ja Kallio. Esimerkistä (37) käy ilmi, että Neuvostoliiton vaatimukset ovat olleet niin räikeitä, ettei ole muuta vaihtoehtoa kuin sota.

- (37) Neuvostoliiton poliittiset ja taloudelliset vaatimukset yli rauhansopimuksessa luoteltujen ulottuivat monille aloille ja kävivät Suomen turvallisuuden kannalta yhä arveluttavammiksi. Mainitsen niistä muutamia. *Juhannusaattona viime vuonna Neuvostoliitto yllättävästi otti esille Ahvenanmaan kysymyksen, joka ei sisältynyt Moskovan rauhannehtoihin.* [– –] Neuvostoliitto vaati nyt, että Ahvenanmaa oli demilitarisoitava, siellä olevat puolustuslaitteet tuhottava ja Neuvostoliiton itse saatava kontrolloida kaikkea hävitystyötä. Näillä vaatimuksilla Neuvostoliitto selvästi tahtoi varata itselleen tilaisuuden hetken tullen vaivattomasti vallata Ahvenanmaan saaret.

Samoihin aikoihin, siis noin vuosi sitten, Neuvostoliitto esitti vaatimuksensa Petsamon nikkeli-kaivoksiin. [– –] Neuvostoliitto vaati muun muassa, että se saisi käsiinsä kaivosten johdon ja asettaa niille viidenneksen henkilökunnasta. Tämän miesmäärän sijoittaminen Petsamon alueelle olisi merkinnyt sitä, että Neuvostoliitolla tosiasiallisesti olisi ollut myöskin sotilaallinen tukikohta Petsamossa. [– –] *Kolmas arveluttava vaatimus koski sotilaallisia rautatiekuljetuksia Suomen alueen kautta Hangon vuokra-alueelle.* Näitä sopimuksia ei myöskään rauhansopimuksessa edellytetty. Kuljetusten vaarallisuus maamme turvallisuuden ja itsemääräämisoikeuden kannalta oli ilmeinen. Täten Neuvostoliitto eri tavoin

pyrki heikentämään Suomen poliittista ja sotilaallista asemaa. (Ryti 26.6.1941)

Esimerkissä (37) Rytin esimerkit perustuvat todellisuuteen. Ne kuvaavat Neuvostoliiton Suomelle esittämiä vaatimuksia. Ryti pyrkii esimerkeillä ikään kuin oikeuttamaan jatkosotaa ja lisäämään kansalaisten taistelutahtoa.

Kekkonen on ainoa presidentti, joka hyödyntää erilaisia maksimeja: sananparsia ja moraalisia periaatteita (esimerkit 22 ja 23). Tällä tavoin Kekkonen antaa itsestään kuvan sivistyneenä miehenä. Esimerkissä (38) Kekkonen vetoaa kuulijoihin Salomonin rukouksen loppusanoilla.

- (38) Ennen kuin lähdin matkalleni, sain runsaasti kirjeitä, sähkösanomia ja rohkaisevia terveisiä. En voi kaikkia ystävällisiä lähettäjiä kiittää muutoin kuin näin radion välityksellä. Muutaman kirjeen otin mukaani Novosibirskiin. *Eräs niistä päättyi Salomonin rukoukseen ja sen loppusanoihin: ”Koska sinä anoit tätä, etkä anonut itsellesi pitkää ikää, et rikakautta etkä vihamiestesi henkeä, vaan ymmärtämystä kuullaksesi, mikä oikein on, niin katso, minä teen niinkuin sanot.”* (Kekkonen 26.11.1961)

Esimerkissä (39) Kallio käyttää puolestaan esimerkkinä Lutherin virttä.

- (39) Kaikukoon tänä itsenäisyyspäivänämme kaikkialla maassamme entistä voimakkaampana neljäsataa vuotta vanha, kansallemme tuttu Lutherin virsi: Jumala onni linnamme. (Kallio 6.12.1939)

Esimerkissä (39) Kallio luo Lutherin virren kautta jatkuvuutta ja oikeuttaa Suomen kansan olemassaoloa. Esimerkistä heijastuu implisiittisesti ideologia, nationalismi. Nationalismi on laaja käsite, jonka merkitystä on hankalaa tyhjentävästi määrittää. Jussi Pakkasvirta ja Pasi Saukkonen (2005: 14–15) määrittelevät nationalismin seuraavasti: ”Nationalismi on ajattelu- ja puhetapa sekä ideologia ja poliittisen yhteisön ohjeistus, joka jakaa ihmiskunnan kansoihin ja maapallon alueet kansallisvaltioihin sekä tekee ihmisen kansallisuudesta heidän identiteettinsä ja käyttäytymisensä kannalta tärkeän ellei ratkaisevan seikan.” Kallio pyrkiikin luomaan kansalaisten välistä yhteisöllisyyttä.

Raamatulliset viittaukset ovat harvinaisia aineistossa. Heikkinen ja Hurme (2013: 16) toteavatkin, että Suomen tasavallan presidentit viittaavat harvoin korkeimpaan voimaan puheissaan. Aineistossa Relander puhuu *kiirastulesta*, ja Ryti puolestaan *Juudaksen hopearahoista* (esimerkit 19 ja 30). Esimerkeissä (40) ja (41) jatketaan uskonnollisilla teemoilla.

- (40) *Kiittäkäämme* tänä isänmaallisena juhlahetkenä Jumalaa Hänen johdattuksestaan. *Uskokaamme* kansamme tulevat kohtalot Kaikkivaltiaan voimakkaaseen suojelukseseen. (Relander 7.7.1930)
- (41) *Kohtalon Herra*, jonka käsissä kansamme elämä on, johdattakoon meitä ja vieköön taistelumme lopulliseen voittoon. (Ryti 26.6.1941)

Esimerkissä (40) Relander pyytää Jumalalta varjelusta. Tällaisia pyyntöjä ei aineistossa juuri esiinny. Esimerkissä (41) Ryti puhuu Jumalan asemasta *Kohtalon Herrasta*.

Ajatuskuvioista, huudahduksia, käyttävät Relander, Kallio ja Ryti. Varsinkin Relander suosii huudahduksia puheessaan ja hän pyrkii näin luomaan yhteishenkeä puhujan ja kuulijoiden välille. Kalliolla ja Rytillä on puolestaan tapana aloittaa puheensa *Kansalaiset!* -huudahduksella. Tällä tavoin presidentit osoittavat, kenelle puhe on suunnattu eli koko Suomen kansalle. Esimerkeissä (42) ja (43) Relander pyrkii saamaan kannatusta Lapuan liikkeelle.

- (42) *Kansalaiset!* Tämä hetki on isänmaan suurelle asialle omistettu. Olkoon se omiaan nykyisenä kohtalokkaana aikana lujittamaan uskoa tähän kansaan! (Relander 7.7.1930)
- (43) *Kansalaiset!* Kohottakaamme isänmaalle voimakas, kolminkertainen eläköön huuto! Eläköön isänmaa! (Relander 7.7.1930)

Esimerkeissä (42) ja (43) Relander pyrkii huudahduksilla muodostamaan ”me”-ryhmän. Lisäksi esimerkissä (43) esiintyy koko aineiston ainoa kielellinen kuvio, toisto. Torkin (2006: 232–233) mukaan toisto on tehokas kielellinen keino, jolla puhuja saa nostettua puheensa intensiteettiä ja luotua samalla puheeseen rytmiä. Mielenkiintoista onkin, että Relander on ainoa presidentti, joka tätä kielellistä kuviota hyödyntää.

4.2.3 Argumenttia vahvistavat ja heikentävät ilmaisut

Aineistossa esiintyy myös argumenttia vahvistavia ja heikentäviä ilmaisuja, joista presidentit hyödyntävät takausta, suojausta, vahvistusta, *mutta-* ja *vaikka-*konjunktiota sekä argumentatiivista performatiivista. Presidentit käyttävät takauksista, suojauksista ja vahvistuksista eniten takauksia (esimerkit 9 ja 15). Takausta käytetään argumentaation vahvistamiseen, kun taas suojauksella pyritään suojaamaan argumentaatiota mahdolliselta kritiikiltä (Kakkuri-Knuutila 2000: 256). Esimerkissä (44) Kekkonen käyttää sekä takausta että suojausta.

- (44) Kun nyt perästäpäin uudelleen huolellisesti tutustutaan tähän noottiin, on se hyvin ymmärrettävä, mikäli pidetään asioiden taustana kärjistyvää kansainvälistä tilannetta. Mutta sitä ei voida oikein ymmärtää, jollei koeteta asettua sen lähettäjän, Neuvostoliiton hallituksen, asemaan ja ikään kuin Moskovasta käsin tarkastella tilannetta. *Joku yltiöpää voi sanoa, että* meidän ei tarvitse sitä tehdä. *Jokainen järkevä ihminen kuitenkin käsittää, että* tietyt poliittiset toimenpiteet selviävät vain siten, että pyritään rehellisesti ja ennakkoluulottomasti perehtymään niiden syihin. (Kekkonen 26.11.1961)

Esimerkissä (44) Kekkonen heikentää ensin väitteensä asiasisältöä suojauksella: *Joku yltiöpää voi sanoa, että* – –. Tämän jälkeen hän pyrkii takauksella lisäämään argumenttinsa hyväksyttävyyttä viittaamalla terveeseen järkeen: *Jokainen järkevä ihminen kuitenkin käsittää, että* – –. Vahvistusta käytetään taas argumentaation uskottavuuden lisäämiseen (Kakkuri-Knuutila 2000: 256).

Esimerkissä (45) Kekkonen painottaa Suomen ja Neuvostoliiton välistä ystävyysuhdetta

- (45) Novosibirskiin oli kutsuttu 3 000 maatalousjohtajaa neuvotteluja varten, ja he saivat odottaa vuorokauden Suomelle suotujen keskustelujen vuoksi. Se päivä käytettiin *hyvin* hyödyllisesti. Keskustelut, joita käytiin useassa yhteydessä, olivat ystävälliset, avomieliset ja tulokselliset. (Kekkonen 26.11.1961)

Esimerkissä (45) Kekkonen esittelee noottiriisin hyvää lopputulosta. Samalla hän osoittaa, että Suomi nauttii Neuvostoliiton erityiskohtelusta. Kekkonen korostaakin argumentaationsa asiasisältöä vahvistuksella *hyvin*.

Aineistossa esiintyy myös *mutta*- ja *vaikka*-konjunktioita, joista *mutta* on yleisempi. Presidentit käyttävät *mutta*-sanaa erityisesti vastakkainasettelun muodostamiseen (esimerkit 9, 16 ja 24). *Mutta*-konjunktioilla osoitetaan, kumpi vastakkaisista argumenteista on painavampi. *Vaikka*-sanaa voidaan käyttää samaan tehtävään. (Kakkuri-Knuuttila 2000: 257.) Kallio ilmaiseekin *vaikka*-konjunktioilla Suomen ja Neuvostoliiton välistä vastakkainasettelua (esimerkki 10). Esimerkissä (46) Ryti pyrkii *vaikka*-konjunktioilla varautumaan mahdollisiin vastaväitteisiin.

- (46) *Vaikka me suomalaiset* olimmekin saaneet kipeitä kokemuksia siitä, kuinka vähän Neuvostoliiton taholta annettu miehen sana ja tehty sopimus merkitsevät, olisimme kuitenkin odottaneet, että sanasta olisi edes jossakin määrin ja ainakin jonkin aikaa pidetty kiinni. (Ryti 26.6.1941)

Argumentatiivisia performatiiveja esiintyy aineistossa vain muutama. Puhuja osoittaa näillä argumentatiivisilla siirroilla suhtautumistaan argumentaatioon (Kakkuri-Knuuttila 2000: 257). Tämä näkyy esimerkeissä (47) ja (48).

- (47) *Minä yhdyin sydämestäni siihen tunnustukseen*, jonka Herra sotamarsalkka on päiväkäskyssään antanut armeijamme upseeristolle, miehistölle ja lotille heidän kaikkien uhrautuvasta ja uupumattomasta toiminnastaan. (Kallio 13.3.1940)
- (48) Olen havainnut, kuinka kernaasti täällä yhdytään lännen kritiikkiin pääministeri Hruštševia vastaan, *mutta pitkäaikainen kokemukseni vakuuttaa minulle, että sillä ei palvella Suomen asiaa*. (Kekkonen 26.11.1961)

Esimerkissä (47) Kallio esittää olevansa samaa mieltä Mannerheimin kanssa: *Minä yhdyin sydämestäni siihen tunnustukseen* – –. Esimerkissä (48) Kekkonen ilmaisee puolestaan vastakkaisen mielipiteensä: – – *mutta pitkäaikainen kokemukseni vakuuttaa minulle, että sillä ei palvella Suomen asiaa*.

4.2.4 Muut retoriset keinot

Näiden retoristen kuvioden ja keinojen lisäksi tein aineistosta myös muita mielenkiintoisia havaintoja. Aineistosta nousivatkin esille seuraavat asiat: verbien pää- ja tapaluokka, persoonapronominit (*minä, me*) sekä niin sanottu kieliopillinen metaforisuus. Verbien pääluokista aineistossa suositaan enemmän aktiivisia kuin passiivisia. Presidentit käyttävät passiivisia vain silloin, kun he haluavat päätöksiin tai tekoihin etäisyyttä. Verbi- en tapaluokista indikatiivi on yleisin. Muut tapaluokat, imperatiivi, konditionaali ja potentiaali, ovat aineistossa harvinaisia. Esimerkeissä (49) ja (50) presidentit eivät halua korostaa teon tekijää.

- (49) *Rauha on kiireimmiten saatava maahan ja ne epäkohdat, joita valtiollisessa elämässämme on, sen jälkeen laillisessa järjestyksessä poistettavat.* (Svinhufvud 2.3.1932)
- (50) Rauhansopimus on nyt menevä Eduskuntaan. *Tahtoisin* liittää siihen toivomuksen, että asia ilman viivytystä siellä *käsiteltäisiin*, ja että erimielisyydet, mikäli mahdollista, *selvitettäisiin* valiokunnissa ja yksityisissä neuvotteluissa, niin että julkisesta käsittelystä *jäisi pois* kaikki, mikä tässä yhteydessä on tarpeetonta ja vain omiansa vahingoittamaan maan ja kansan etuja. (Ståhlberg 16.10.1920)

Esimerkeissä (49) ja (50) presidentit, Svinhufvud ja Ståhlberg, ottavat passiivilla etäisyyttä eduskunnan toimintaan ja päätöksentekoon. Esimerkissä (50) Ståhlberg käyttää lisäksi konditionaalia, jolla hän ilmaisee ensin kohteliaisuutta: *Tahtoisin liittää siihen toivomuksen, että* – –. Tämän jälkeen hän pyrkii passiivin konditionaalilla lieventämään ilmaisujaan (*käsiteltäisiin, selvitettäisiin, jäisi pois*). Valma Yli-Vakkuri (1986: 201–202) toteaaakin, että konditionaalia voidaan käyttää sekä kohteliaisuuden osoittamiseen että ilmaisujen lieventämiseen.

Myös esimerkissä (51) Kallio ottaa etäisyyttä Neuvostoliiton tekoihin.

- (51) Silloin neuvottelujen keskeytyessä *lienee* Neuvostoliiton puolella sotilasharjoituksissa *tapahtunut* joku uhreja vaatinut ammunta, joka *tahdottiin asettaa* Suomen sotilaitten syyksi ja *uskottaa* maailmalle, että Suomi on tykkituloella rikkonut rauhan. (Kallio 6.12.1939)

Esimerkissä (51) Kallio pyrkii passiivilla pehmentämään väitettään (*tahdottiin asettaa/uskottaa*). Hän käyttää myös aktiivin potentiaalın perfektiä *lienee tapahtunut*. Potentiaalın perfektilä ilmaistaan mahdollisuutta tai todennäköisyyttä (VISK § 1526). Potentiaalın ilmaisemaan mahdollisuuteen voi sisältyä epäilyä tai varovaisuutta, jolloin puhutaan niin sanotusta negatiivisesta mahdollisuudesta (Yli-Vakkuri 1986: 207). Kallio pyrkiikin potentiaalilla osoittamaan varovaisuutta sen mahdollisuuden suhteen, että Neuvostoliitto olisi Mainilan laukausten takana.

Vaikka verbien tapaluokista imperatiivi on aineistossa harvinainen, se ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteivätkö presidentit käskisi tai velvoittaisi kansalaisia. Presidenteistä, Svinhufvud, onkin ainoa, joka eksplisiittisesti kääsee ja kieltää kuulijoita. Tämä näkyy esimerkissä (52).

- (52) *Otettuani tänä päivänä sotaväen ja suojeluskuntain ylipäällikkönä huolehtiakseni järjestyksen palauttamisesta maahan, tahdon täten henkilökohtaisesti kääntyä kaikkien suojeluskuntalaisten ja muittenkin puoleen, jotka ovat lähteneet aseellisen väkivallan teille, ja kääsee heitä, niin kuin eilen allekirjoittamassani julistuksessakin sanotaan, kuuliaisina laille viipymättä palaamaan kotiseuduilleen. Kukaan ei ole oikeutettu lähtemään paikkakunnaltaan aseistettuna ilman päällystön lupaa eikä kenenkään myöskään pidä kallistaa korvaansa kiihottajille ja värväjille, jotka yrittävät yllyttää kansalaisia lähtemään ase kädessä taisteluun laillista yhteiskuntajärjestyksestä vastaan. (Svinhufvud 2.3.1932)*

Presidentit mieluummin velvoittavat kansalaisia implisiittisesti *me*-pronominilla. Tässä velvoittamisessa instituutio-*minä* on vahvasti läsnä (Heikkinen & Lounela 2009: 238). Implisiittistä velvoittamista ja ohjaamista käyttävät sekä Relander että Kallio. Relander velvoittaaakin kuulijoita verbeillä *kiittäkäämme* ja *uskokaamme* (esimerkki 40). Esimerkissä (53) Kallio ohjaa puolestaan kuulijoita verbeillä *muistakaamme* ja *osoittakaamme*.

- (53) *Muistakaamme, että kohtalomme on omilla käsissämme. Osoittakaamme teoissa, että Suomi ja Suomen kansa nykyoloissakin kykenevät täyttämään historiallisen tehtävänsä länsimaisen sivistyksen etuvartijana. (Kallio 13.3.1940)*

Persoonapronomineista *me* on yleisin aineistossa. Eksplisiittisillä *me*-pronomeilla presidentit viittaavat useisiin eri ihmisryhmiin, kuten Suomen kansaan, valtiojohtoon sekä Suomen ja Neuvostoliiton välisiin suhteisiin. Presidentit muodostavat pronominilla myös ideologisen ”meidän sisäryhmän”. Esimerkiksi Kallio käyttää ilmausta *oma kansamme*, ja Ryti puolestaan *me suomalaiset* (esimerkit 8 ja 46). Ryti käyttää *me*-pronominia myös vastuun jakamiseen (esimerkki 12).

Me-pronominin jälkeen *minä* on toiseksi yleisin persoonapronomini. Presidentit hyödyntävät sekä eksplisiittistä että implisiittistä *minä*-pronominia. Eksplisiittisellä *minällä* presidentit ottavat vastuuta teosta tai päätöksestä. Näin tekevät sekä Svinhufvud että Kekkonen (esimerkit 3, 23, 34, ja 52). Presidentit esittävät eksplisiittisellä *minällä* myös kiitoksia ja toivotuksia, joita onkin aineistossa runsaasti (esimerkit 7, 8, 17 ja 50). Näissä kiitoksissa ja toivotuksissa korostuu niin sanottu instituutio-*minä*, jossa viittaussuhde ei kohdistu vain presidenttiin itseensä. Tämä aiheuttaa jännitettä presidenttiyksilön ja presidentti-instituution välille. (Heikkinen & Lounela 2009: 236–237.) Kekkonen käyttää mielenkiintoista viittaussuhdetta, jossa hän siirtyy *minä*-pronominista (presidenttiyksilö ja -instituutio) *me*-pronominiin (muut näkökannat) ja laajentaa näin merkityksen piiriä (esimerkki 9).

Aineistossa esiintyy myös niin sanottua kieliopillista metaforisuutta. Kieliopillisella metaforisuudella voidaan toimintaa ilmaista oliona, jolloin teon tekijä hämärtyy. Samalla hämärtyy myös se, onko kyse yleisestä tosiasiasta vai puhujan subjektiivisesta arvios- ta. (Heikkinen 2006: 182.) Kieliopillista metaforisuutta hyödyntää sekä Kallio että Ryti. Tämä näkyy esimerkeissä (54) ja (55).

- (54) *Kansamme sankarillista puolustautumista ja rauhanehtoja ajatellen meidät valtaa syvä suru maamme silpomisesta, mutta järkemme kehoittaa meitä kokoamaan kaikki voimamme yksimieliseen rakennustyöhön kulkiessamme eteenpäin tulevaisuutta kohti.* (Kallio 13.3.1940)
- (55) Neuvostoliiton uusi hyökkäys Suomeen on ikäänkuin päätepiste sille politiikalle, jota Neuvostoliitto on Moskovan rauhanteosta lähtien Suomen suhteen harjoittanut ja jonka tarkoituksena on ollut maamme *itsenäisyyden tuhoaminen ja kansamme orjuuttaminen.* (Ryti 26.6.1941)

Esimerkissä (54) Kallio puhuu *puolustamisesta* (vrt. ”joku puolustaa”) ja *silpomisesta* (vrt. ”joku silpoo”). Esimerkissä (55) Ryti puhuu *tuhoamisesta* (vrt. ”joku tuhoaa”) ja *orjuuttamisesta* (vrt. ”joku orjuuttaa”).

4.2.5 Yhteenvedo

Suomen tasavallan presidentit osaavat hyödyntää retorisia kuvioita. Esimerkeistä ilmenee, että he käyttävät kaikenlaisia retorisia kuvioita: trooppeja, ajatuskuvioita ja kielellisiä kuvioita. Troopeista yleisin on metafora, joka onkin tyypillinen kielikuva poliittisessä puheessa. Ajatuskuvioista suositaan esimerkkejä, jotka osoittavat, että presidentit osaavat havainnollistaa puheitaan. Erityisesti Kekkonen paljastuu taitavaksi esimerkki- ja muiden havainnollistuskeinojen käyttäjäksi. Heikkisen ja Hurmeen (2013: 17) mukaan Kekkonen osasi luoda sisällöltään monipuolisia puheita, joissa huomioitiin puhujan ja yleisön välinen suhde. Kielellisiä kuvioita esiintyy tuskin lainkaan. Toisto on ainoa, jota käytetään.

Retoristen kuvioden lisäksi presidentit hyödyntävät myös muita retorisia keinoja. Tällaisia ovat muun muassa argumenttia vahvistavat ja heikentävät ilmaisut, kuten takaukset, *mutta-* ja *vaikka-*konjunktiot. Mielenkiintoisia ovat varsinkin presidenttien käyttämät pronomini- ja pronomini- ja kieliopillinen metaforisuus. Monia retorisia keinoja jää silti hyödyntämättä, joten presidentit vetoavat enemmän kansalaisten järkeen kuin tunteisiin.

4.3 Puheiden takana oleva ideologia

Argumentit, retoriset kuviot ja muut retoriset keinot ovat näkyvä osa puhetta. Puheiden taustalla vaikuttavat kuitenkin myös erilaiset ideologiat ja arvot, jotka eivät ole aina niin selvästi näkyvissä. Presidenttien puheissa argumentit rakentuvatkin usein arvojen ja ideologian muodostamalle maaperälle.

Aineistossa ideologioina ovat kommunismin vastaisuus ja nationalismi. Presidentit ilmaisevat ideologiaa pääasiassa implisiittisesti, kuten analogian (*kiirastuli*) ja Lutherin virren kautta (esimerkit 19 ja 39). Esimerkeissä (56) ja (57) presidentit esittävät eksplisiittisesti ideologiansa, kommunismin vastaisuutensa.

- (56) *Nyt näkee kumminkin koko maailma, ettei ole kysymys* Leningradin turvallisuudesta, sillä hyökkäys on tehty pitkin rajoja Petsamosta Rajajoelle ja Hankoniemeen saakka. Rauhallisia kaupunkeja on pommitettu, lapsia, naisia ja muuta siviiliväestöä surmattu, puhumattakaan niistä uhreista, jotka rajojemme puolustus on vaatinut. *Näyttää siltä kuin* tuo mahtava suurvalta haluaisi riistää meiltä tunnustamansa itsenäisyyden ja sen mukana kaiken, mikä on meille pyhää ja kallista. Mutta onneksi Suomen kansan kaikki kerrokset käsittävät, mistä on kysymys. (Kallio 6.12.1939)
- (57) Neuvostoliiton propaganda on lietsonut vihamielisyyttä Suomen hallitusta ja hallitusviranomaisia kohtaan. Se on pyrkinyt levittämään bolshevismia ja bolshevistista ajattelua Suomessa. [– –] *Suursodan syttymisestä lähtien on selvästi voitu todeta, mitkä ovat Neuvostoliiton pyrkimykset ja asenne tähän sotaan nähden.* Neuvostoliitto näki mielihyvin sodan syttymisen ja se on kaiken aikaa pyrkinyt siihen, että sota laajenisi ja jatkuisi mahdollisimman kauan niin että Euroopan kansat ja jos mahdollista Euroopan ulkopuolisetkin kansat täten olisivat aineellisesti ja moraalisesti heikentyneet, niitten vastustuskyky bolshevistista kiihoitusta vastaan vähentynyt ja ne tällä tavoin olisivat muodostuneet Neuvostoliiton imperialistisille pyrkimyksille helpoksi saaliiksi Neuvostoliiton katsoessa ajankohdan tulleen sen aseelliselle sekaantumiselle sotaan. (Ryti 26.6.1941)

Esimerkeissä (56) ja (57) viitataan yleiseen totuuteen, jota ei voida kyseenalaistaa. Kallio käyttää: *Nyt näkee kumminkin koko maailma, ettei ole kysymys* - ja *Näyttää siltä kuin* -alkuisia lauseita. Ryti aloittaa puolestaan lauseensa: *Suursodan syttymisestä lähtien on selvästi voitu todeta, mitkä ovat Neuvostoliiton pyrkimykset ja asenne tähän sotaan nähden.* Tällä tavoin Kallio ja Ryti valmistelevat yleisöä tulevien väitteidensä hyväksymiseen.

Presidentit käyttävät ideologiaa sekä hyvän ja pahan että meidän ja muiden erottamiseen. Aineistossa toistuu Suomen ja Neuvostoliiton välinen vastakkainasettelu. Presidentit käyttävät ideologiaa myös ”meidän sisäryhmän” muodostamiseen. Relander pyrkii taas luomaan ”me”-henkisyttä huudahduksilla. Perelman toteaa, että kulttuurit, us-

konnot ja ideologiat vaikuttavat ryhmän jäsenten välisiin samaistumisiteisiin. Nämä siteet vahvistuvat konflikteissa muiden ryhmien kanssa. (Perelman 1996: 112–113.)

Esimerkissä (58) tiivistyvät aineiston keskeisimmät arvot.

- (58) Karaistuneet puolustusvoimamme käyvät *yhtä rohkeina ja yhtä alttiina*, mutta paremmin aseistettuina ja varustettuina kuin viime sodassa *taisteluun isänmaan vapauden, kansamme elintilan, isiemme uskon ja vapaan yhteiskuntajärjestyksemme puolesta*. Heitä samoin kuin kaikkia niitä miehiä ja naisia, jotka rintamalla ja kotiseudulla erilaisissa tehtävissä *uhraavat innolla työnsä ja ponnistuksensa puolustuksemme hyväksi*, sekä koko sisäisesti yhtenäistä kansaamme elähdyttää tällä ratkaisevalla hetkellä *viime sodan asevelihenki* ja ohjaa *luja päätös pyrkiä yhä suuremman oikeudenmukaisuuden toteuttamiseen yhteiskunnassa*. (Ryti 26.6.1941)

Aineistossa korostuvat seuraavat arvot: rohkeus, päättäväisyys, sitkeys ja uhrautuvaisuus. Presidentit esittävät Suomen pienenä, mutta urheana ja merkittävänä maana. Suomea ja sen kansaa kuvataan muun muassa *suojamuurina, vartijoina ja länsimaisen sivistyksen etuvartijana*. Suomen kansa esitetään rauhallisena kansana, joka on valmis uhrauksiin isänmaansa puolesta. Tosiasiapäätelmien lisäksi presidenttien puheissa esiintyy siis myös arvopäätelmiä. Vaikka presidentit esittävät arvojaan tai kannattamaansa ideologiaa, he pyrkivät kuitenkin lopulta vakuuttamaan kansalaisia yleispätevillä perusteluilla. Presidentit luovat oman universaaliyleisönsä, joka kuvastaa heidän kulttuuriaan arvoineen.

5 TULOKSET JA PÄÄTELMÄT

Tutkielmassa analysoin Suomen tasavallan presidenttien retoriikkaa. Aineisto koostui seitsemästä puheesta, joita tarkastelin retorisisella analyysillä ja Perelmanin uusretorisella argumentaatioteorialla. Tällä tavoin sain aineistosta enemmän irti. Tarkasteltavat presidentit puheineen olivat: Ståhlberg, Relander, Svinhufvud, Kallio, Ryti sekä Kekkonen. Puheet sijoittuvat välille 1920–1961, jolloin niissä liikutaan itsenäisen tasavallan syntymisen jälkeisistä tunneista Neuvostoliiton ja Suomen välisiin sotiin päätyen lopulta kylmänsodan aikakauteen. Tutkimuksessa aiheenani oli siis poliittinen retoriikka, mutta käsittelin myös sota- ja presidenttien retoriikkaa.

Kuten tutkielmasta näkyy, retoriikka on laaja ja monitasoinen käsite, jota voi tutkia hyvin monenlaisista näkökulmista. Tässä tutkimuksessa tarkastelin retoriikkaa lähinnä Perelmanin käsitteistöllä, jolloin keskityin argumentaation tekniikoihin. Perelmanin teoriasta analyysin ulkopuolelle jäivät esisopimukset sekä puhujan ja kuulijan välinen suhde. Lisäksi tarkastelun kohteena olivat myös retoriset kuviot ja keinot sekä ideologia. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten Suomen tasavallan presidentit pyrkivät saavuttamaan poliittiset päämääränsä kriisi- ja sota-aikoina. Pyrin vastaamaan muun muassa seuraaviin kysymyksiin: Mihin presidentit pyrkivät retoriikallaan? Millä keinoin Suomen kansaa pyritään vakuuttamaan ja millä lailla näkemään poliittisia kriisejä ja sotatilanteita?

Aineistosta ilmenee, että poliittisten kriisien ja sotien aikana presidenttien esittämällä retoriikalla on hyvin monenlaisia tehtäviä. Presidentit käyttävät retoriikkaa sekä konkreettisten että abstraktien pyrkimysten saavuttamiseksi. Puheissa presidentit pyrkivät selkeyttämään poliittisia tilanteita ja osoittamaan ratkaisumalleja. Metonymiaa käytetään asioiden ja tilanteiden konkretisoimiseen. Presidentit pyrkivät saamaan kannatusta ajamille asioille. Tietyt asiat tai tilanteet pyritään esittämään niin, että kansalaiset näkisivät ne Suomen ongelmien ratkaisuna tai pelastuksena. Presidentit pyrkivät saamaan kannatusta muun muassa Tarton rauhansopimukselle, Lapuan liikkeelle ja Suomen puolueettomuuspolitiikalle. Lisäksi retoriikkaa käytetään vihollisen osoittamiseen, sotati-

lanteiden oikeuttamiseen sekä poliittisen levottomuuden tai kansalaisten huonon käytöksen lopettamiseen.

Koska Suomi on vielä aineistossa nuori itsenäinen valtio, presidentit pyrkivät rakentamaan puheissaan yhtenäistä kansakuntaa ja sen kansallista identiteettiä. He pyrkivät oikeuttamaan Suomen valtion olemassaoloa muiden valtioiden joukossa. Presidentit tekevät selvän eron ”meidän” ja ”muiden” välille. Nämä ”muut” ovat joko vieraat kansakunnat tai sitten oman maan kansalaisia, jotka poikkeavat jotenkin valtaväestöstä ja heidät yritetään saada takaisin valtakulttuurin piiriin. Presidentit luovat ideologisen ”meidän sisäryhmän” ja muodostavat tällä tavoin vastakkainasettelua. He käyttävät retoriikkaa myös kansalaisten itsetunnon tai taistelutahdon kohottamiseen. Poliittiselle retoriikalle ominaisesti presidentit pyrkivät puheissa saavuttamaan tietyt päämäärät ja saamaan kansalaiset vakuutettua tietyistä asioista.

Aineiston tarkastelu osoittaa, etteivät Suomen tasavallan presidenttien puheet ole yksitoikkoisia. Puheissa hyödynnetään monipuolisesti erilaisia argumentaation tekniikoita, retorisia kuvioita ja muita retorisia keinoja. He hyödyntävät argumentointikeinoista muun muassa vertausta, mallia, samaistusta, kausaalisuhdetta ja esimerkkiä, joilla he pyrkivät vakuuttelemaan kuulijoita. Näitä assosiatiivisia, sidosmuotoisia argumentteja onkin aineistossa runsaasti verrattuna dissosiatiivisiin, erottelumuotoisiin argumentteihin. Dissosiatiivisten argumenttien heikkous on siinä, että vaikka käsitteet on erotettu toisistaan, ne voivat silti jäädä yleisön mieliin yhteenkuuluvina käsitteinä (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971: 456). Tämä näkyy aineistossa siinä, että presidentit pyrkivät enemmänkin yhdistämään erilaisia asioita keskenään kuin erottamaan niitä toisistaan. Presidentit käyttävätkin dissosiatiivisia argumentteja silloin, kun he pyrkivät osoittamaan, mistä jossakin asiassa tai tilanteessa on todella kyse.

Presidentit näyttävät luottavan argumentointikeinojen voimaan, mutta he eivät unohda tunteitakaan. Tämän todistavat erilaiset retoriset kuviot ja keinot. Retorisista kuvioista käytetään erityisesti metaforaa, joka on tyypillinen trooppi poliittisessä kielessä. Presidentit hyödyntävät myös erikoisimpia metaforia, kuten urheilu- ja satumetaforaa ”hyvä häviö” ja *idän suuri jättiläinen*. Metaforilla presidentit luovat todellisuutta, kun he

korostavat tiettyjä näkökulmia tai pyrkivät herättämään tiettyjä tunteita. Presidentit luovatkin sellaisia tunteita, kuten pelkoa ja toivoa. Tutkielman mielenkiintoisimmat havainnot koskevat presidenttien *minä-* ja *me-*pronominiviittauksia, joista saisi oman tutkimuksensa. *Minä-*pronominia presidentit käyttävät vastuun kantamiseen, kun taas *me-*pronominilla he jakavat vastuuta. Suorien käskyjen sijasta he mieluummin ohjaavat ja velvoittavat kansalaisia implisiittisesti *me-*pronominilla. Presidentit ilmaisevat siis ajatuksiaan ja mielipiteitään monin eri keinoin.

Presidentit esittävät monet tosiasiapäätelmät itsestään selvinä totuuksina. He olettavat, että kansa tietää, mistä puhutaan. Arvopäätelmistä esiintyy taas enemmän abstrakteja kuin konkreettisia arvoja. Presidentit rakentavatkin puheensa tiettyjen arvojen varaan. Tällaisia arvoja ovat: rohkeus, päättäväisyys, sitkeys ja uhrautuvaisuus. Konkreettisista arvoista korostuu isänmaa, jonka kautta presidentit pyrkivät luomaan kansalaisten välistä yhteisöllisyyttä ja yhteisvastuuta. Varsinkin sota-aikoina presidentit pyrkivät yhdistämään kahtiajakautunutta Suomen kansaa. Arvojen lisäksi aineistossa esiintyy myös uskomuksia. Presidentit pitävät Suomea ja sen kansaa ”erityisenä kansana”, joka esitetään Pohjolan *suojamuurina* ja samalla *länsimaisen sivistyksen etuvartijana*.

Aineistosta heijastuu myös voimakas kohtalousko: puheissa alistutaan kohtalon sanelemaan elämänkulkuun. Presidenteistä, Ryti, puhuukin *Kohtalon Herrasta*, joka ohjaa Suomen kansan eloa. Presidentit muodostavat tosiasia- ja arvopäätelmillä oman universaaliyleisönsä. Universaaliyleisö edustaakin moraalista ja hyvää argumentaatiota (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971: 33). Analyysin perusteella voi sanoa, että Suomen presidentit suostuttelevat kansalaisia, mutta he eivät käytä manipuloivia keinoja poliittisten päämäärien saavuttamiseksi.

Ideologiana esiintyy joko kommunismin vastaisuus tai nationalismi. Presidentit näkevät kommunismin uhkana, joka voi pyyhkäistä Suomen maailmankartalta. Nationalismilla he pyrkivät oikeuttamaan Suomen olemassaoloa muiden valtioiden joukossa. Presidentit käyttävätkin ideologiaa hyvän ja pahan, meidän ja muiden erottamiseen. Aineistossa toistuu sotaretoriikalle tyypillinen hyvän ja pahan välinen taistelu, jossa Neuvostoliitto esitetään kaiken pahan alkuna ja juurena. Presidenteistä vain Kekkonen kuvailee Neu-

vostoliittoa ja sen valtiojohtajaa myönteisessä sävyssä. Ideologia ilmenee pääasiassa implisiittisesti jonkin asian, kuten analogian (*kiirastuli*), Lapuan liikkeen ja Lutherin virren kautta.

Analyysin perusteella voi todeta, että Suomessa on ollut vahva presidentti-instituutio: presidentit esittävät puheissa omia tulkintoja asioille ja tilanteille. He muokkaavat ikään kuin oman ”sosiaalisen todellisuuden”. Aineistosta ilmenee, että presidentit myös piiloutuvat presidentti-instituution taakse. Tämä näkyy muun muassa presidenttien käytämästä kieliopillisesta metaforisuudesta ja metonymiasta. Tällä tavoin presidentit voivat piilottaa todellisia ajatuksiaan ja tunteitaan. Tutkimuksesta selvisi, että Suomen tasavallan presidenttien puheet eivät ole ”pelkkää retoriikkaa”. Puheiden tavoitteena on saada kuulijat vakuuttamaan puhujan sanomasta, haluamaan muutosta ja lopulta toimimaan asian puolesta. Presidenttien verbaaliset ilmaukset ovat tekoja, joilla on hyvin konkreettisia ja kauaskantoisia seurauksia. Tutkielman yhtenä tavoitteena oli osoittaa, että Suomessa presidentit ovat esittäneet merkittävää retoriikkaa. Näen, että onnistuin tässä tutkimustavoitteessani.

LÄHTEET

- Althusser, Louis (1984). Ideologia ja ideologiset valtiokoneistot. Teoksessa: Louis Althusser. *Ideologiset valtiokoneistot. (Positions)*, kääntänyt Leevi Lehto & Hannu Sivenius. Helsinki: Kansankulttuuri. 86–143.
- Aristoteles (1997). *Retoriikka. Runousoppi. (Rhetorica. Poetica)*, kääntänyt Paavo Hohti & Päivi Myllykoski). Helsinki: Gaudeamus.
- Blomqvist, Outi (1997). Mustien on määrä viipyä Valkealassa enintään kuukauden. Pakolaiset suomalaisissa sanomalehdissä. Teoksessa: Jyrki Kalliokoski (toim.). *Teksti ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä*. 3. painos. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos. 131–150.
- Burke, Kenneth (1969). *A Grammar of Motives*. Berkeley: University of California Press.
- Charteris-Black, Jonathan (2005). *Politicians and Rhetoric. The Persuasive Power of Metaphor*. New York: Palgrave Macmillan.
- Fiske, John (1992). *Merkkien kieli. Johdatus viestinnän tutkimiseen. (Introduction to Communication Studies)*, kääntänyt Veikko Pietilä, Risto Suikkanen & Timo Uusitupa). Tampere: Vastapaino.
- Haapanen, Pirkko (1996). Roomalaisten korkein taito. Johdanto antiikin retoriikkaan. Teoksessa: Kari Palonen & Hilikka Summa (toim.). *Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat*. Tampere: Vastapaino. 23–50.
- Hägg, Göran (2001). *Hyvin puhuttu. Kaikkien aikojen parhaiden puhujien opissa. (Praktisk retorik. Talarskola med klassiska och moderna exempel)*, kääntänyt Veijo Kiuru). Helsinki: Tammi.
- Hart, Roderick P. (2002). Why Do They Talk That Way? A Research Agenda for the Presidency. *Presidential Studies Quarterly* 32: 4, 693–709.
- Heikkinen, Vesa (1999). *Ideologinen merkitys kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä*. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 728. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Heikkinen, Vesa (2002). Virkakieli lumoa ja pelottaa. Teoksessa: Vesa Heikkinen (toim.). *Virkapukuinen kieli*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 112. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 7–25.
- Heikkinen, Vesa (2006). Uudenvuodenpuheiden piirteitä 1935–2006 ja näkymiä vallan medioitumiseen. Teoksessa: Tuija Nikko & Pekka Pälli (toim.). *Kieli ja teknologia. Talous ja kieli IV*. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu. 173–194.

- Heikkinen, Vesa & Mikko Lounela (2009). Uudenvuodenpuheen minä. Teoksessa: Vesa Heikkinen (toim.). *Kielen piirteet ja tekstilajit. Vaikuttavia valintoja tekstistä toiseen*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 157. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 218–249.
- Heikkinen, Vesa & Tuure Hurme (2013). *Kansalaiset, tasavallan presidentti puhuu* [online]. [Lainattu 18.1.2013]. Saatavilla: <http://www.kotus.fi/files/610/uvpuheet-artikkeli1.pdf>
- Hurme, Tuure (2006). *Kansalaiset! – Ryhmä ja ideologia presidenttien uudenvuodenpuheissa. Laadullinen ja määrällinen tutkimus*. Pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Ivie, Robert L. (1980). Images of Savagery in American Justifications for War. *Communication Monographs* 47: 4, 279–294.
- Jokinen, Arja (1999). Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen. Teoksessa: Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen. *Diskurssianalyysi liikkeesä*. Tampere: Vastapaino. 126–159.
- Kajaste, Jussi (1997). Poliittisen ohjelman retoriikasta ja argumentaatiosta. Teoksessa: Jyrki Kalliokoski (toim.). *Teksti ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä*. 3. painos. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos. 184–204.
- Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa & Ilpo Halonen (2000). Argumentaatioanalyysi ja hyvän argumentin ehdot. Teoksessa: Marja-Liisa Kakkuri-Knuuttila (toim.). *Argumentti ja kritiikki. Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot*. 3. painos. Helsinki: Gaudeamus. 60–113.
- Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa (2000). Retoriikka. Teoksessa: Marja-Liisa Kakkuri-Knuuttila (toim.). *Argumentti ja kritiikki. Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot*. 3. painos. Helsinki: Gaudeamus. 233–272.
- Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa & Kaisa Heinlahti (2006). *Mitä on tutkimus? Argumentaatio ja tieteenfilosofia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kalliokoski, Jyrki (1997). Johdanto. Teoksessa: Jyrki Kalliokoski (toim.). *Teksti ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä*. 3. painos. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos. 8–36.
- Kuusisto, Riikka (1996). Sodan retoriikasta. Persianlahden ja Bosnian konfliktit läntisten suurvaltajohtajien lausunnoissa. Teoksessa: Kari Palonen ja Hilikka Summa (toim.). *Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat*. Tampere: Vastapaino. 267–291.

- Kuusisto, Riikka (1998). *Oikeutettu sota ja julma teurastus? Läntisten suurvaltajohtajien sotaretoriikkaa Persianlahdella ja Bosniassa*. Helsinki: Like.
- Kuusisto, Riikka (2007). Komedia on ratkaisu maailmanpolitiikan konflikteihin. *Kosmopolis* 37: 3, 5–23.
- Leiwo, Matti & Sari Pietikäinen (1996). Kieli vuorovaikutuksen ja vallan välineenä. Teoksessa: Kari Palonen ja Hilikka Summa (toim.). *Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat*. Tampere: Vastapaino. 85–108.
- Maggio, J. (2007). The Presidential Rhetoric of Terror: The (Re)Creation of Reality Immediately after 9/11. *Politics & Policy* 33: 4, 810–835.
- Pakkasvirta, Jussi & Pasi Saukkonen (2005). *Nationalismit*. Helsinki: WSOY.
- Palonen, Kari & Hilikka Summa (1996). Johdanto: Retorinen käänne? Teoksessa: Kari Palonen ja Hilikka Summa (toim.). *Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat*. Tampere: Vastapaino. 7–19.
- Palonen, Kari (1997). *Kootut retoriikat. Esimerkkejä politiikan luennasta*. Yhteiskuntatieteiden, valtio-opin ja filosofian julkaisuja 11. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Parviainen, Jaana (2009). Poliittinen johtajuus ja tunneilmastonmuutos. *Yhteiskuntapolitiikka* 74: 2, 207–213.
- Perelman, Chaïm & L. Olbrechts-Tyteca (1971). *The New Rhetoric. A Treatise on Argumentation*. (*La Nouvelle Rhétorique: Traité de l'Argumentation*, kääntänyt John Wilkinson & Purcell Weaver). Notre Dame: University of Notre Dame Press.
- Perelman, Chaïm (1996). *Retoriikan valtakunta*. (*L'empire rhétorique. Rhétorique et argumentation*, kääntänyt Leevi Lehto). Tampere: Vastapaino.
- Puro, Jukka-Pekka (2006). *Retoriikan historia*. Helsinki: WSOY.
- Summa, Hilikka (1996). Kolme näkökulmaa uuteen retoriikkaan. Burke, Perelman, Toulmin ja retoriikan kunnianpalautus. Teoksessa: Kari Palonen & Hilikka Summa (toim.). *Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat*. 51–83.
- Suuret puheet jotka muuttivat maailmaa* (2008). (*Speeches that Changed the World*, kääntänyt Simo Liikanen). Helsinki: Ajatus Kirjat.
- Thompson, John B. (1984). *Studies in the theory of ideology*. Cambridge: Polity Press.
- Torkki, Juhana (2006). *Puhevalta. Kuinka kuulijat vakuutetaan*. Helsinki: Otava.

- Tuomikoski, Pekka (2009). *Kansalaiset! Suomen presidenttien merkittävimmät puheet 1917–2009*. Helsinki: Minerva.
- VISK = Iso suomen kielioppi (2008) [online]. [Lainattu 27.2.2013]. Saatavilla: <http://scripta.kotus.fi/visk/etusivu.php>
- Weber, Max (1985). *Wirtschaft und Gesellschaft: Grundriss der verstehenden Soziologie*. 5. painos. Tübingen: Mohr.
- Williams, Raymond (1988). *Marxismi, kulttuuri ja kirjallisuus*. (*Marxism and literature*, kääntänyt Mikko Lehtonen). Tampere: Vastapaino.
- Wilson, John (1990). *Politically Speaking. The Pragmatic Analysis of Political Language*. Oxford: Basil Blackwell.
- Yli-Vakkuri, Valma (1986). *Suomen kieliopillisten muotojen toissijainen käyttö*. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 28. Turku: Turun yliopisto.
- Zarefsky, David (2004). Presidential Rhetoric and the Power of Definition. *Presidential Studies Quarterly* 34: 3, 607–619.

LIITE. Tutkimusaineisto

- Kallio, Kyösti (2008a). Tasavallan presidentin radiopuhe itsenäisyyspäivänä 6.12.1939. Teoksessa: *Suuret puheet jotka muuttivat maailmaa. (Speeches that Changed the World*, kääntänyt Simo Liikanen). Helsinki: Ajatus Kirjat. 140–142.
- Kallio, Kyösti (2008b). Tasavallan presidentin radiopuhe talvisodan päätyttyä 13.3.1940. Teoksessa: *Suuret puheet jotka muuttivat maailmaa. (Speeches that Changed the World*, kääntänyt Simo Liikanen). Helsinki: Ajatus Kirjat. 142–143.
- Kekkonen, Urho Kaleva (2008). Noottikriisin tilitys radiossa 26.11.1961. Teoksessa: *Suuret puheet jotka muuttivat maailmaa. (Speeches that Changed the World*, kääntänyt Simo Liikanen). Helsinki: Ajatus Kirjat. 198–206.
- Relander, Lauri Kristian (2009). Puhe talonpoikaismarssiin osallistujille 7.7.1930. Teoksessa: Pekka Tuomikoski (toim.). *Kansalaiset! Suomen presidenttien merkittävimmät puheet 1917–2009*. Helsinki: Minerva. 33.
- Ryti, Risto Heikki (2009). Radiopuhe 26.6.1941. Teoksessa: Pekka Tuomikoski (toim.). *Kansalaiset! Suomen presidenttien merkittävimmät puheet 1917–2009*. Helsinki: Minerva. 62–72.
- Ståhlberg, Kaarlo Juho (2009). Tarton rauhansopimuksen johdosta 16.10.1920. Teoksessa: Pekka Tuomikoski (toim.). *Kansalaiset! Suomen presidenttien merkittävimmät puheet 1917–2009*. Helsinki: Minerva. 23–24.
- Svinhufvud, Pehr Evind (2009). Tasavallan presidentin julistus 2.3.1932. Teoksessa: Pekka Tuomikoski (toim.). *Kansalaiset! Suomen presidenttien merkittävimmät puheet 1917–2009*. Helsinki: Minerva. 42–43.